

894.342-1

255

Архивтік қор.
Архивный фонд

МУЗАФАР ӘЛІМБАЕВ

СЕН ДЕГЕНДЕ

WASHFIELD FACTORY

МУЗАФАР
ӘЛІМБАЕВ

«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ,

СЕН ДЕГЕНДЕ

(ӨЛЕҢДЕР, БАЛЛАДАЛАР,
МЫСАЛДАР)

АЛМАТЫ 1979

Әлімбаев Мұзафар.

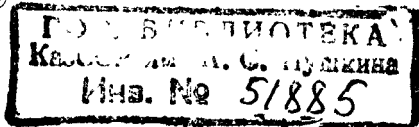
Ә 55 Сен дегенде Өлеңдер, балладалар,
мысалдар.— Алматы: Жазушы. 1979.—224 бет.

Қазақтың белгілі ақындарының бірі—Мұзафар Әлімбаевтың бұл кітабына оның соңғы бес-алты жыл беделінде жазған жаңа өлеңдері сұрыпталынып ең гизлді. Ақын жырларына публицистикалық серпін, ой тереңдігі, кең құлаштылық тән. Тақырып тұрғысынан бай, творчестволық тәсілі әралуан.

Каз2

А $\frac{70403\ 88}{402\ (07)\ 79}$ 52 — 79 4702023020

© «ЖАЗУШЫ,» 1979.

АЗАМАТТЫҢ АҚ ЖОЛЫ

*Өмір — үлкен өзенім
Арынды да ағынды.
Сол өзеннен сүземін
Сыбағамды салымды.*

*Арман — көңіл шырағы,
Алаңдаман абыржып:
Күнім балқып шығады,
Таңым атып тамылжып.*

*Мен келгенде өмірге
Дәуір тіркеп сол күнді,
Бейбіт еңбек төрінде
Белгілепті орнымды.*

*Демесем де: «Ерекпін,
Дара туған дарынды».
Мен де еліме керекпін,
«Ел!» — деп үзем жанымды.*

*Қалса төбем көрінбей
(Көктем мейлі, күз мейлі),
Сенімді бір шебіндей
Халқым мені іздейді.*

*Егіншілік ежелден
Мәңгіге жас мамандық.
Сергек жүрек сезермен
Әлеуметке адалдық.*

*Көп те — маған азғана,
Аз да — маған қанағат:
Көз суарып, мәз болам,
Дән теңізін аралап.*

*Маған
Дала шаңы да
Хош иісті опадай.
Ай көрмесем, сағына
Боздар едім ботадай.*

*Көктем болып бусанам,
Жаз болып та балқимын,
Миллиардтан туса сән,
Күз болып та шалқимын.*

*Дәм патшасы — аппақ нан
Дастарқанның басында,
Үмітіңдей ақталған
Мен де отырам қасыңда.*

*Жабырқаймын жалғыз-ақ
Қойса тамшы бір тамбай,
Ессе қызыл аңыз-ақ,
Ес қалмайды диханда.*

*«Ұта білген уақытты
Бәрін ұтар». Осылай
Деген Ленин. Бақытты
Қолтықтаймын досымдай.*

*Бақыттымын бақ-талай
Сыйлай алсам халқыма.
Сол парызды ақтамай,
Не қалдырам артыма?!*

*Егу менен терудің
Аралығы — тірлігім.
Жемісіндей жеңудің
Бір күнімнен бір күнім!*

*...Ғазиз заңын қолымен
Халық өзі жазғанда,
Сенімі нық, жолы кең,
Арманға қол созғанға.*

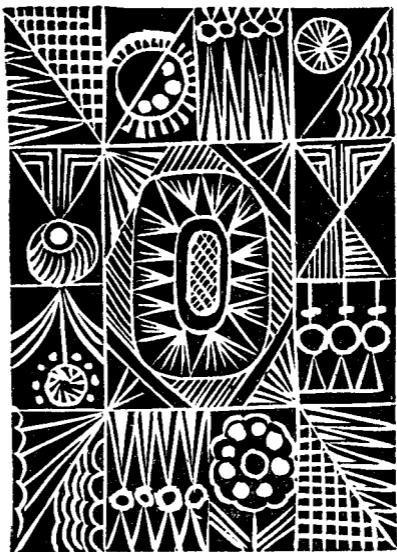
*Алтын заң Әр жолында
Жарқырап тұр пешенем
Парыз да көп мойнымда
Өтелетін есемен.*

*Алтын заңның әр жолы
Тағдырымның кепілі:
Азаматтың ақ жолы
Кемелдену, жетілу.*

*Еңбек — майдан, қапы ұрман!
Тағылымым — батырдан.
Коммунистер — ұстазым
Мейірбан да ақылман.*

*Мен — толқын да, ел — теңіз,
Теңізімнен кім бөлер?!
Өрге құлаш серпеміз,
Күнді құшып үлгерер.*

*Туған далам — дарханым!
Тынысым бір сенімен.
Бір дәуірдің бар қамын
Арқалаған ерің — Мен!*

СОЛДАТТАР
ҰМЫТПАЙДЫ
СҰРАПЫЛДЫ

БАУЫРМАЛ БАТЫРЛЫК

Майдан жайлы естелік!
Ерте оралып, кеш келіп,
Бір өшіп, бір жаңғырып,
Мына мені таң қылып,
Сарқылмайтын көлімсің,
Таусылмайтын кенімсің!

Көп екен-ау көргенім!
Неткен салақ пендемін:
Ерлікті екшеп, жыр тізіп,
Әлі аз екен тергенім.
Қопарайын қаламмен
Қойнауынан зерденің.
Жылдар тұтқан араға
Сыпырайын пердені.
Өтсін самсап алдымнан
Отанымның ерлері!

...Гитлер бастап сойқанды,
Дүние судай шайқалды.
Ұйпай жаздап зілзала,
Жерді басты мұң-нала...
Қайнап біздің әділ кек.
Әділ кекті жани кеп,
Сұмдығынан дозақтың
Сорлағанды азат қып,
Күн қуаттас атағы
Ленинизм Отаны
Туын тігіп Жеңістің,
Желпіндірді жер үстін!
...Қанша мың-мың отандас,
Соншама ерлік қатарлас!
Жанға тартар жақын ғып
Бауырмалдық батырлық!
Жеңістердің дүкені —
Айқас шебі — алғы шеп.
Ерліктердің үлкенін
Алғы шептен табушы ек.
Жер аспанға ұшқандай,
Аспан жерді құшқандай
Сұрапылдар тізбегі —
Төрт жылғы сын іздері.
Ордендер мен медальдар
Иелерін іздеп жүр.

Қайдасыңдар со жандар
Отты кешкен бізбен бір?
Жүрегіңнің жарасын
Қалай ұмыта аласың?!

От топаны... қанды апат...
Атой.. Жеңіс... салтанат...
Әлі күнге бәрі де,
Ұмытылмас әлі де
Фильм болып үнемі
Түсімізге кіреді...

Жүрегіңнің жарасын
Қалай ұмыта аласың:
Қайтып кеп, дәм тата алмас
Жиырма миллион отандас
Тірілерге саралап
Артқан ізгі аманат.
— Болса Бүкіл Жер тыныш,
Сонда,
Туған Ел тыныш!!!

...Жеңістердің дүкені —
Айқас шебі — алғы шеп
Ерліктердің үлкенін
Алғы шептен табушы ек.

**Бүгін де алғы лектеміз,
Бүгін де алғы шептеміз:
Бүркетпейміз Күн көзін,
Бейбіт аспан күмбезін!**

КОМАНДИРДІҢ ӘҢГІМЕСІНЕН

Алғашқы айқас — хауіп-қатер қанкешті,
Тәуекелден тартынбайды жанкешті.
Көзсіз ер де қоя алмайды ойламай
Өлім... өмір... делінетін дауды ескі.

Бір күн қалған ұрысқа алғаш кіруге
Түс көрдім мен сол бір күннің түнінде:
...Кісі бойы қою батпақ... тар көше...
Мүмкін емес аяқ алып жүруге.

Командир ем сол он тоғыз жасымда,
Келеді екем ротамның басында:
Қара тер боп, қан сорпаға түсіпшің,
Соңымдағы лекке жолды ашуға.

Лайсаңды сол иықпен қырындап,
Мұзжарғыштай іреп келем қыбырлап.
Серіппедей тегеуріні батпақтың:
Өту қиын...

оңай екен жығылмақ.

Мен өткен соң батпақ қайта андамай,
Жол қалады қаңсып қалған арнадай.
Кейінгілер кең көсіліп келеді,
Қол ұстасып, бірін-бірі қармамай.

Алдымыз өр...

демiксем де, жұлқынып,
Алқынсам да, бiр жығылып, бiр тұрып.
Дөң басына эзер шықтым ақыры,
Жұққан laidан ада болдым, сiлкiнiп.

Шетiнемей сапымыздан бiр адам
Жолдан өттiк,
Сордан өттiк дiн аман.
Уралаған жауынгерлер даусынан
Оянып-ақ кеткенi гой бұл ағаң.

Ертесiнде сол түсiмдi жырдай ғып,
Жан достарға баяндадым шындай ғып.
— Аман-есен оралады екенбiз,
Жақсылыққа — түс көргенiң мұндайлық,—

Деп қарт солдат, жаутаң қағып жанары,
Сәуегейдей сонда маған қарады.
— Күнi-түнi бiр саптамыз...

түсiңде

Мен көзiңе түскем жоқ па, қарағым?!

...Алғашқы айқас — хауiп-қатер қанкешкi.ғ
Тәуекелден тартынбайды жанкештi.
Көзсiз ер де қоя алмайды ойламай
Өлiм... өмiр делiнетiн дауды ескi.

МАЙДАНДАҒЫ ҚЫЗҒАЛДАҚ

Траншеяның алдында
Көңілді тербеп,
 көзді арбап,
Лаулаған қызыл жалындай
Құлпырды бір шоқ қызғалдақ.

Түндегі жаңбыр шайған да,
Қырмызы гүлді бойлатқан.
Қызғалдақ мынау майданда
Жауынгер жасты толғантқан.

Шықты да қарғып ұрадан,
Еңбектеп жылжи жөнелді.
Нарт қызыл гүлді ұнаған
Аялап үзді ол енді.

Искеп гүлдің жұпарын
Үлгірмейтіндей асығып,
Құшырлана кеп жұтады.
Көкірек-сарай ашылып.

Бұрылды жігіт жадырай,
Қайтқалы әлгі орнына.
Кірш етті бір оқ санына,
Дір етті гүлі қолында.

Сырғыды сыңар жамбастап,
Көгалды, жол сап, жапырып.
Өңінен қызыл қан қашқан,
Қаңғыған оққа қапынып.

...Солдатым неге қысылды,
Толқуға мұнша бола ма:
Қызғалдақ шоғын ұсынды
Медсестрамыз Соняға.

Жігітке тәнті көңілмен
Қарайды ару ұрланып:
Бақыт па мынау көрінген,
Балқиды жүзі нұрланып.

Балағын көріп тілген оқ,
— Бұның не деймін, — е, батыр!
Зорлана, досым күлген боп:
— Оқасы жоқ қой! — деп жатыр.

ОЛ СӨЗДІҢ ЖОҚ ҚОЙ ҚАТЫСЫ

«Көзі кем...» деймін, кідірем,
Өткенге оймен үңілем:
Майдангер достар, қайтейін,
Тиеді-ау бұл сөз біріңе.

«Шойнаңбай...» десем қапыда,
деп барып,
Мүдірем, қалам тоқталып.
Тиеді-ау тағы біріңе
Қолыңды тағы оқ қарып.

«Шойнаңбай...» десем қапыда,
Күлемін өзім-өзіме:
Өз атын өзі шақырған
Көкек боп кеткен кезің бе?!

«Қорқақсың!..» десем шерменде,
Біреумен ойсыз шатысып.
Майдандас достар, сендерге
Бұл сөздің жоқ қой қатысы.

ЖІПТІКТЕЙ ТҮТІН

Ойнап-күлген өз отының басында.
Дүниеде бақытты ғой, расында,
Солдаттар әңгімесінен

Жел қадалса, кім ық іздеп бұқпасын,
Саңылауға сақтана бас сұқпасын?!
Қар ұйтқиды бет-жүзіңді сабалап,—
Траншея бола алмайды ықтасын...

Кеше де осы, бүгін де осы көрген күй —
Қажырлы да неге қабақ шытпасын?!
Көп ішінде кім жоқ дейсің
Бір бозым
Жылт еткізді сары уайым сықпасын.

— Түс ауыпты, көрінбейді кухня,
Старшина діңкемізді құртпасын.
Бой жылытып, жан шақырып алар ек,
Жүз грамнан сыбағаны жұтқасын...

...Қарып түсер оттан шыққан көсеудей,
Затвордың сипап өтсең тұтқасын.
Желің мынау...

Ал аязға не дауа?
Өн бойыңа он мың ине сұққасын?!

Маужыратып, манауратып бойды алды.
Озбыр аяз, ұйқы — сойқан жұптасып,
Үскірікте қалғып кету тым оңай.
Ал ояну қиямет боп шықпасын?!

Жалын да — сын, суық та — сын болатқа.
Осыны ұққан шамырқансын, ықпасын...
Құрыстаған бойымызды жазып та,
Жүгіріп-жүгіріп алар ма едік жазықта.

Сені бақпай, неміс кімді бағады?
Тек қылт етсең, сенің басың — шалары...

Ефрейтор:

— Ей, тағатсыз ашқарақ!

Төңіректі бір шолып қой баспалап,

Фриц тамақ ішіп жатыр...

Тым-тырыс...

Көрінбей ме біздің жақтан асханаң!..

— Әне алыстан түтін шықты жіптіктей,

О да бойды қыздыратын спирттей...

Отырғандай ошақ қазып, от жағып,

Қиялдаймыз жылынды қақталып...

— Қорғаныста алыс отқа сұқтанып,

Зарыққанша...

Атой салып төрт барып,

Бусанушы ем!— деп тістеніп,

қарт солдат

Қалтасынан махоркасын шекті алып.

Балдәурен, шіркін, балалық
Қалдырдым екем қай сайда?
Андаусыз оқыс тоналып,
Айрылдым екем қайсы айда?

Сыналып, отқа көп кірген
Соғыстың қайсы шағында
Айырбас жасап кеттім мен
Қай қыздың ерін балына.

Бітпестей мәңгі көрінген
Балалық күндер туындап,
Алғашқы атқан оғыммен
Ұшты ма бірге зуылдап?

Қалдырдым — есте тұра ма —
Қысында яки жазында.
Бомбалар қазған ұрада,
Окоптың сарғыш сазында...

КІМ СЕНЕР

(Қарт солдаттың аузынан)

Селдеткен оқтың астында
Жатып ек десең, кім сенер?
Телегей қанды тасқынға
Батып ек десең, кім сенер?!

Қақ жарып қанды селді де,
Өтіп ек десең, кім сенер!?
Жаяу-ақ сонау Берлинге
Жетіп ек десең, кім сенер?!

ҚАР МЕН ҚАН

Омырауы жаралы
Жігіт жермен жер болып,
Сырғиды алға... Ағады,
Ағады қан сел болып.

Қып-қызыл қан, ыстық қан
Қарды ерітіп, өзі еріп,
Әрі айрылып ыстықтан,
Бозғылт тартып өзгеріп.

Жігіт ізін арттағы,
Үңгіп, ойып, тереңдеп
Жылжып келе жатқаны
Бірте-бірте қатқаны
Көз алдымда көлеңдеп.

Әлі күнге тұрады,
Көз алдымда көлеңдеп,
Ойлап па едім, шырағым,
Өлмей тірі келем деп?!

ТЕҢІЗШІ САҒЫНЫШЫ

Теңізші күні-түні су бетінде,
Күзетте Мұзмұхиттың бір шетінде.
Көре алмай көк жиекке көз тігеді
Отанның өзі түгіл, суретін де.

Теңізші суда ширап, суда өседі,
Алыстан туған жермен тілдеседі.
«Шіркін-ай, бір тамшысы бал қымыздың,
Бір жұтсам, шөліккеуді білмес еді!...»

Теңізші су кешпейді, ой кешеді,
Алыстан арманымен сөйлеседі.
Ауылдан жатса да ұзап жұлдыз-қыздар,
Жұлдызын бұ да таппай қоймас еді.

Теңізші ой кешеді,— мұң кешеді
Есіне түскен сайын күн кешегі.
Сарғайтқан сағынышта жақсылық бар:
Ер онсыз ел қадырын білмес еді?!

Япыр-ау, нанайын ба, нанбайын ба?!
Көз тіксем балалықтың бал айына,
Бәрі де елу асқан егде шақта,
Сайрап тұр сәби көңіл сарайында:

Қайнатып берген анам алғаш өзі
Дәмі бар балқаймақтың таңдайымда.
Япыр-ау нанайын ба нанбайынба?!
Көз тіксем балалықтың бал айына,
Бәрі де — елу асқан егде шақта
Сайрап тұр сәби көңіл сарайында:
Қуырып берген анам алғаш өзі
Дәмі бар ақ бидайдың таңдайымда.

Күнің жоқ баяғыдай...

бүгін кейде

Ойларың тоқсан саққа жүгірмей ме?
Сонда да — сын үстінде, тәтті күнде —
Жадында ғұмыр бойы ұлы бейне...

ЕМЕНДЕЙ ҚАЙСАР ЕР ЖІГІТ

Қарағай да — жауынгер,
Ақ қайың да — жауынгер...
Орыс орман — одақтас —
Қайыспайтын қалың ел.

Балтасына соғыстың
Қыңқ демейтін сол күшті.
Көріп талай құқайды,
Кешкен ол қан төгісті.

Қарағайдың денесін
Қаңғыбас оқ тессе де,
Жоғалтпайды ол есін,
Не қасірет кешсе де.

О да — адал досың рас
Оқтан сені қалқалар.
Үрейленіп шошымас
Ұшса да ақ жаңқалар.

Құдды күзгі жапырақ
Құйылса да жаңқалар,
Құрақ ұшпас қалтырап,
Демес: «қайтсек жан қалар?..»

Бізге соны ұқтырып
Кір шалдырмай атына,
Құлайды емен тік тұрып,
Мерт болса да қапыда.

Туған елдің
Төзімді
Еменіне ұсармын.
Құлап түскен кезімде
Туған жерді құшармын!..

САМЫРСЫН

— Шетте жүріп бал балам,
Шеккен кезде ауыр сын,—
Деді ме екен жан бабам,—
Туған жерін сағынсын!
Өз қолынан аулаға
Егіпті екі самырсын.

Ақ жауынға малынсын,
Жел жұлқылап, қағынсын,
Мейлі дауыл шабынсын —
Мыңқ етпейді самырсын.

...Бұғанамыз бекімей,
Қатаймай-ақ қауырсын,
Шамырқанып кетіп ем,
Шақырған соң ауыр сын.

Ата мекен қадырын
Алыс кетсең танырсың:
Бейне туған бауырым,—
Бабам еккен самырсын.

Көңіліме тұнып шаң,
Басым неге қаңғырсын?!

Борышымды ұмытсам,
Туған жердің дәмі ұрсын!

Көпке куә әріден
Бабам көзі — самырсын!
Ауылдастың бәрі де
Сені мендей сағынсын!

* * *

Осы сырды оқып ем
Өлген солдат хатынан,
Жүрегімнің отымен
Өлең жаздым атынан.

МАЙДАНГЕРДІҢ ЖАРАСЫ

Өкпек желдей өкпектеп
Жас денесін оқ көктеп,
Туған жерін таянып,
Жатыпты ұлан етпеттеп.

— Мен тіріде,
шебіме
Фашист қалай өтпек!— деп,
Мүлт жібермей бір оғын,
Атыпты ұлан, етпеттеп.

Тілген соғыс түрені
Төсі, жоны, білегі....
Күрең тыртық, ақ жолақ
Қиқы-шойқы сүреңі.

Кемдігі деп пақырдың
Кім басады көзіне.
Жарасы да батырдың
Жарасады өзіне.

КИЛМЕГЕН ТӘЖ,
КИЛІККЕН ТАЖАЛ

«Таққа мініп,
Тәж киердің алдында
Оққа ұшқан жанның да
Арманы жоқ...» десе біреу, нансаң сен,
Қандай парық бар мұнда?

Деуші ек оған:
— Басталмаған жас күнсің,
Кіп-кішкентай Мәшһүрсің.
Сонда Қонақ жымиятын:
— Уақыт
Бойда барды аштырсын!..

Тұстасынан таңын ерте атырған,
Ата аруағын шақырған
Алмас сөзі аумайтұғын көзсіз жас,
Аусар-албырт батырдан.
Тұлабойы құйылғандай ақылдан
Тебіренгенде тұңғыыққа батырған...

Соғыс — дауыл сілкілеп Ел күмбезін,
Үзді ақынның гүл сөзін....

Аман қайтса,

ОС БИБЛИОТЕКА

ССР Ғ. А. С. Пушкин

51885

Әлі ешкім таппаған
Ашар еді жыр көзін.

Поэзия асқарына шығатын
Ағыта алмай қуатын,
Аласапыран алапатта қапыда
Құлап түсті бір ақын.

Ұлы дуға бір түспеген дүлдүлдей,
Уыз жастық өте шықты бір күндей...
Шабыт гүлі таңда солды қапыда,
Талантының төжін киіп үлгірмей.

СЕРЖАНТ СЕЗІМІ

Танкішілер танитындай жөргектен
Сол сержантты сыйғызбайды жер-көкке:
— Жігіт нағыз! Жүректің көзсізі-ау!
Айтар бұған қандай ғана ессіз дау!!!
— Танкі ішінен от оранған шарқ ұрып,
Неше мәрте шықты күйіп, шарпылып!!!
— Кереметін өзіміздің көз көрген
Қылтиғанды қиып түсер көз мерген,
— Бір Курскі иігінде, ол кемі
Бес «тигрды» күйретті де өртеді...
Танкішілер танитындай жөргектен
Әбеновты сыйғызбайды жер-көкке.
Білмейді ешкім, білмейді ешкім бірақ та,
Не істейтінін оңашада — жырақта:
Рациямен,
Жан дегбірін кетірген
Алматыны іздеп тауып эфирден,
Ән тыңдаса, елжіретіп сезімін
Мөлдіретіп ыстық жасын көзінің,
Білмейді ешкім Әбеновтың, бірақ та,
Оңашада алатынын жылап та.

Хамза Өмірбаев ескерткішіне

Түсімде досымды көрдім —
Ояна шошынды көңлім.

Оққа ұшқан отыз жыл бұрын
Қайран дос қарайды қырын.
Мұнартып көңілдің хошын,
Жүр ме екен өкпелеп досым.

Ұялтып, қаратып жерге:
— Ұмытып кеттің ғой дер ме?!

Болған соң күнәһар пенде
Шомышын қап-қара терге.
Түн бойы титықтап қаппын,
Төсекте мәңгіріп жаттым.

Айтпады жылатар кепті,
Өзімді жұбата кепті.

Кіді айтпас лапылдап қызып,
Сөздері есімде үзік:
— Сен елге сөзіңді бердің,
Мен елге өзімді бердім...
...Қолдайтын көз жұмып жатып
Досыңның бары да — бақыт.

Рахима апай аузынан

— Сен едің асылым да, аппағым да,
 Тұңғыық шыңырауға батқаның ба?
 «Апа!» — деп айттың қайда ақырғы рет,
 «Апа!» — деп айта алдың ба, айтпадың ба?
 Құрбан боп ақ жолыңа кетер едім,
 Аулыңа қан майданнан қайтқаныңда.
 Сен туып, сегіз ауыл той қылғанда,
 Кең қырға көркем кілем жайдырғанда,
 Ет жүрек қуаныштан жарылмап ед,
 Жарылмады-ау өзіңнен айырылғанда...
 Отыз жыл тау арқалап жүргендеймін.
 Оу, тірлік, одан артық қайғың бар ма?!
 Күйіктен күл болардай, удай ішім,
 Өзгенің күндемеймін қуанышын.
 Әрі ойлап, бері толғап безбендесем,
 Бар жалғыз дәтке қуат жұбанышым.
 Дәм-тұзын ақ сүтімдей ақтап өткен
 Отанның өгейсітпес ұланысың —
 Қасірет қартқа қалай қастығады?
 Құлақтан кетпейді ана ащы зары.
 Бір төбе Ғалиасқар... бес қыз — бөлек
 Жайқалған жас гүлдері — жас құрағы.

Жоқтауын ана созса, жоқ сияқты
Қайғының қайтқан судай бастығары.

Сезсе де жүйрік көңіл, жетік сана:
«Қалғаны бетті түзеу, кету ғана»—
Демейді біздің асыл Рахима апай,
Жүрегін сыздатса да шекіп нала.

Жұртына тілейтіні:

— Болмасыншы

Бейбақ ұл, жесір әйел, жетім ана!

БІЗ СОДАН ДА КӨРЕГЕНБІЗ

— Неліктен дала ұланы
Қысық көз болып туады?

— Әділдік

Шынға тоқтамақ:

Әзіл-ақ дейік сөзіңіз.

Қияға, Күнге көп қарап,

Қысықтау бопты көзіміз.

Тастүлек қыран сияқты

Көреген, сергек өсеміз.

Қырынан көздеп қияқты

Бір оқпен қиып түсеміз.

ҚАЙРАН ДОСТАР —
МАЙДАНДАСТАР...

Өлімге қарсы шапқан ойланбастан,
Ордасын фашизмнің ойрандасқан
Айқаста арыстандай аға тұтқан
Айырылдым қапияда қайран достан.

Өлімге қарсы шапқан ойланбастан,
Ордасын фашизмнің ойрандасқан
Майдандас қанды көйлек — қайран достар!
Сиреп бара жатыр-ау майдандастар.

Қыңқ демей кеше тағдыр ауырына,
Бүгін де қолы тимей ауыруға,
Біртіндеп кетіп жатыр қаруластар,
Шыдамай күздің қара жауынына.

Денесін шұрқ-шұрқ оқ тескенде,
Қасқиып, дес бермеген от кешкенде,
Ал бүгін кетіп жатыр қаруластар,
Шыдамай кәрлі қыспен беттескенге.

Тағдырдың толқынына мың аунаған
Ерлікте шырқау биік шығандаған
Ал бүгін майдандастар, кетіп жатыр
Төзе алмай соқыр шекке, тұмауға да...

Ел жүгін арқаламай, көңілденбес,
Дейтұғын Отандікі өмір дербес
«Бес аспап осылардың, — деуші едік-ау, —
Қолынан бір келмесе, өлу келмес».

Туғандар Отан даңқын асырмаққа,
Бөлеген жапан түзді жасыл баққа
Сабаздар кетіп жатыр, өзі өсірген
Миуасын мирас етіп жас ұрпаққа.

* * *

Бек сендім,
Өлмей тірі қайтамын деп,
Бәрін де кейін жыр ғып айтамын деп
Жалдадым қан өзенін көппен бірге:
Ерлікті, ездікті де байқадым көп.

Бек сендім:
Өлмеймін деп, қасарыстым:
Жүректі оқ өтіне тоса түстім.
Аяулы туған жердің кесек тасын
Арудай бауырыма баса, қыстым.

АТАМ МЕНІҢ
(Немере әңгімесінен)

Атам менің төрт-ақ класс бітірген,
Айыра алмайды бөлшекті де бүтіннен.
Білмейді ол ендікті де бойлықты,
Сонда да атам ой керемет, ой мықты!

Қиқаң-қиқаң қозғап қойып арқасын,
Жатқа айтады Европаның картасын.
Жатқа айтады Европаның картасын,
Өзен-көлін, орман-нуын, тау-тасын...

— Бәрін, ата, қайдан білдің оқымай,
Жаным атам, қайдан білдің оқымай?!
— Жауынгерлік жас шағымда ер күнде,
Жаяу жеттім Москвадан Берлинге.
Жорықтарда ой мен қырын сүзгенбіз!
Европаның азаткері, біздерміз!

СОҒЫСТАН СОҒҒЫ ЭН

(Әні бар)

Кербез күйі қайда кешегі,
Суық жел неге еседі?
Қалтырап түзде қайыңдар:
«Қалқашың қайда?» — деседі.
Жабырқап жастық махаббат,
Қара бұлт неге көшеді?!

Қ а й ы р м а с ы :

Неге тұр бүгін жайнамай,
Қызыл гүл қайда құлпырған?
Неге отыр бұлбұл сайрамай,
Неліктен тынды сүйкімді өн?!
Жүзімді көрер, айнама-ай,
Ояншы, қане, ұйқыңнан!

Жауынгер құрбым, жан құрбым,
Айқасқа бірге сан кірдің.
Сескенбей оқтан сен барда,
Жауымды естен тандырдым.
Жүруші ең жебеп сен мені,
Досыңды қайда калдырдың?

Қ а й ы р м а с ы :

Көтерген туын ерліктің,
Қан майдан бітпей, сен біттің.
Жеңістің күні келгенде,
Махаббат тойын мен күттім.
Ғұмыры арман әнімсің,
Аяулым, мәңгі сендікпін.

Қ а й ы р м а с ы :

ЕРЛЕР ЕСКЕРТКІШКЕ ТАТИДЫ

Тағдырлары бұлақтардай тоғысқан
Талай боздақ оралмады соғыстан...
Топырақ та бұйырмады достарға
Туған жерден — ежелгі ата қоныстан.

Алапаттан аман-есен оралған
Бақыттырақ болғаным ба олардан?
Бәлкім олар батырырақ шықты ма,
Жастығын да ала жатты — жоқ арман!

Менің өзім жатпасам да ездерге,
Бәрінің де жояндығын сезгеннен,
Теңдесі жоқ ерлер,— деймін!..

Солардың

Ескерткішін соққым келер сөзбенен.

Айтарым көп: айта алмаймын тауысып,
Бір толғамнан бір өлеңге ауысып,
Қайран ерлер қара жерге сыймыйтын
Мен солармен күнде жүрем қауышып...

БІЗ — КЕШЕГІ СОЛДАТТАР

(Әні бар)

Күндіз жортып, түн қатып,
Ақ жауынға малшынған,
Ми батпаққа мың батып,
Табанынан таусылған,

Біз — кешегі солдаттар,
Халқын сүйген саңлақтар.

Окоптарда өліммен
Қойындасып жатса да,
Түңілмеген өмірден,
Тұңғиыққа батса да,

Біз — кешегі солдаттар,
Ел намысын ардақтар.

Москвадан Берлинге
Дүбірлетіп жеткен де,
Жер бетінде тербелген
Жеңіс туын тіккен де,

Біз — кешегі солдаттар,
Отан даңқын ардақтар.

ҰЛДАР ЛЕГІ МЕН ЖЫРЛАР ЛЕГІ

Отан жерін өрт құшып,
Өзектерге от түсіп,
Көкіректі кек қысып,
Оқыс өстік, бек пісіп.

Лап қойыстық қас жауға,
Тапап, ұйпап тастауға.
Жанған отқа шомылдық,
Жауған оққа көмілдік.
Сирегенмен легіміз,
Аман шықтық көбіміз.

Майдан жоқты тапқызды,
Соғыс көпті айтқызды.
Намыс қымбат, ар тәтті:
Ақыл көгін шарлатты.
Қан майданда әр жүрек
Жыр сұрады, өн тілеп...
Самғағанда батырлық,
Шамырқанды ақындық.

Елдің кегін қуғанда
Ақын болмай туған да,

Ауыз өнері жоғы да
Қосты жырлар жолына.

Құлағанда бір ұлан,
Түрегелді сыңғыр ән.
Жырлар жоқтап намысты,
Бірге қамал алысты.

Ұзыл-жоса қар үсті...
Жарамызды таңысты.
Ұлы майдан өлеңі
Оң қолтықтан демеді...

Комиссар-жыр жар шашты,
Жалаугер — ән жол ашты...
Дәрі сіңген дастандар —
Қартаймайтын жас жандар.

Оқ өтпеді өлеңге,
Жыр батпады тереңге,
Шарпылса да тәніміз,
Түншықпады әніміз.

Миллион — миллион досы бар,
Бауырмал жыр осылар.
«Ұлтың кім?» — деп сұрамас,
«Ой, бауырымдап» жыламас.

Өрлік —

Нәрі солардың.

Ерлік —

Қаны солардың:

Аты мәлім батырдан

Бимәлімі көп екен.

Бимәлімі көп екен.

Белгісіз сан солдаттың

Жыры елге жол тартты.

Болаттан да бекім ек,

Ұлдар легі шетінеп,

Сынбасақ та дауылда,

Сиреп қайттық ауылға.

Қайта алмаған бауырлар

Қайтты жыр боп ауылға.

Шинель киген өлеңдер —

Мәңгі жасар өрендер.

«Жас қазақтай» ән — өлең —

Мәңгі өлмейтін Төлеген!...

Абдолла — жыр, асыл жыр,

Қайсар ұлан — Қасым — жыр.

Сапта ұдайы Сәин — жыр

Дауылдарға дайын тұр...

Құшақтап жас бөбекті,
Қайырымды жүректі
Елдесім тұр Берлинде.
Өр тұлғасын көрдің бе?!

Отан бүтін, ел аман,
Қуанышты ер оған ..
Оқ өтпейді өлеңге,
Жыр батпайды тереңге.
Саңлақ ұлдар сапта тұр,
Солдат жырлар сапта жүр

ЖОЛДАР, ЖОЛДАР

СИПАТ

Жолдар—ашық алақандар,
Көгілдір түн, ала таңдар.
Қарлы боран, тұнжыр тұман,
Кәміл сенім, бұлдыр күмән.
Қымбат олжа, қалың шығын,
Жанға жаймас жанның сыры.
Баршын жас пен қыршын өмір,
Думанды той, тыншу көңіл,
Удай опық, тәтті жеміс,
Өгіз аяң, сәтті келіс.
Жақын дәме, алыс арман,
Албырт қайрат, алысар жан.
Адал достық, талған өзек,
Бейнет, рахат... алма-кезек.

ШИЫРЫ ҚҰРСЫН!

Жолдың
Қиырына жолықтырсаң да,
Сордың
Тұйығына жолықтырсаң да,
Айналма қойдың басын жегендей
Мені шиырыңа жолықтырма!
Жетермін

Қиырына, «Мың өлсем де,»
Өтермін, тұйығына тірелсем де.
Доңғалақ тепкен тиындай ғып,
Өтінем
Шиырында зорықтырма!

Жол айтады

Жолдың да дұрысы бар, бұрысы бар;
Жолыңды жөндеп таңда — дұрысын ал.
Жолдың да түзігі бар, бұзығы бар,
Жолыңды жөндеп таңда — түзігін ал.

Жолдың бар мерейсізі, данқтысы,
Таңдайды тарих-сырға қанық кісі.
Өзіңе бақыт табар жөніңді бақ,
Өзгеге бақыт сыйлар жолыңды тап.

Пайымдау

Қызық қой тағдыр:
Сапарға әр бір
Көктем боп барып,
Егінің егіп,
Күз болып қайтам,
Жемісін теріп.

Жол айтады

Бір-ақ рет жетеледі мені адам,
Сол себепті қарыздармын мен оған.
Мен жетелеп келем со бір адамды,
Адастырмай, аралатып ғаламды.

Майдан жолы

Оқ селдеткен жау ДЗОТ-ы... Со бір шеп
Алты аттам жер... о да ұзақ жол еді.
Қияметтің қыл көпірі сол еді...
Одан өтсек, өлмейтіндей көруші ек.
Одан да өттік, не көрмейді жұмыр бас?
Дәм таусылмай, жұмыр бас та жығылмас.

Сұрапылда сазды кешкен жан дәрмен,
Біреулер жүр, төсін ұрып бәлденген...
Қан кешкендер,
Жан кешкендер-мықтылар
Сын сағатта тізе бүкпей, тік тұрар.
Оқ астында жеңіске жол ашқанын
Бақырмай-ақ, шақырмай-ақ ұқтырар.

Жол айтады

Ей, адамдар, сақалсыз да сақалды!
Ұмытшаққа тірлік сыны қатал-ды.
Қағас етсең өнегесін өткеннің,
Қаптатасың болашаққа қапаңды...
Ұрпағына тыңнан тұңғыш із салған
Ұмытпаймын соқпағымды—Атамды.

Жол анасы

Көмескі бірінші адым. Екінші із,
Үшінші, төртінші адым... Жетінші із...
Алғашқы із... Ізден сүрлеу. Сүрлеуден жол
Жол-жырдың тармағындай.

Біз өзіміз

Соның нақ авторлары секілдіміз.

Үмітін үзбеген соң...

Отыз бес жыл өтсе дағы ортада,
Оң қабағы тарта ма?

«Ұлым келіп қалар ма екен?»—

деп жорып,

Қара жолдан көз алмайды қарт ана.

Осы жолмен жеңіскерлер оралған,
Өрендері оралғанда жоқ арман.

Жол бойында пілтеленген үміттер

Бір өшпейді...

Қайдасыңдар, жігіттер

Хат-хабарсыз жоғалған?!

Жол айтады

Таусылмасын табаның,
Шағылмасын тауаның,
Менің басып жоныма,
Сонылардан соныға,
Кезіксе де қандай бел,
Ей, адамзат, шарлай бар!

Жолға айтамын

Құлдилауым еңіске
Қойшы, тәйір, жеңіс пе?!
Сескенбейін көрінген,
Көрінбеген өріңнен.
Маңдайымнан төгілген
Шаңыңды бас теріммен.

Жол арнасы

Ертектегі сиқыр жіптей жол басы —
Тағдырымның тізгініндей жалғасы.
Менсіз жол жоқ,
Жолсыз мен жоқ.
Жол — адам,
Адам — жол.
Жол — тарихтың бұрық-сарық арнасы.

Арттағым мен алдағым

Арттағымнан алдағым көп сияқты
Алдағымның мұнары жоқ сияқты.

Қалай?

Қашан?

Неліктен? .

Маған бұлдыр

Өзім іздеп табамын жоқ сұрақты.

Арттағымнан алдағым мол сияқты,

Асу-белсіз, теп-тегіс жол сияқты.

Үрейімді ұшырар кейде менің

Өшіретін әкпемді өр сияқты.

Енді аңқау аптығып асықпастай

Қымбат санап арзанды, асып-таспай,

Қызуымнан айрылмай, қыза түсіп.

Қиын десе, құлшынар ғашық жастай.

Мұның бәрі өзімді қайрау үшін,

Сен де кейде осылай ойлаймысың?

Жол айтады

Бір жақсысы — бұған кәміл наныңдар —
Өзімнің де соған әсте таңым бар:
Жолмен жүрмей, күннен, көзден тайсақтап,
Жонмен жүрер түн жамылып залымдар.

Қара ниет біреу егер жонымнан
Басып өтсе, мен намыстан қорынам.
Жер қойнына түсіп кеткім келеді,
Жиіркенгенде озбырлар мен обырдан.

Өзіме айтамын :

Жер түбі ме, жақын ба :
Жету—мұрат. Жол алда!..
Орта жолда аһ ұрма,
Орта жолдан оралма.

Сүрін, жығыл, жер тырна,
Екі аяқ пен екі қол!
Өр қырандай ұмтыл да,
Діттегенге жетіп өл!

Атамның батасы

Қайда барсаң, алдыңнан ақ күн тусын,
Жігеріңнің желкенін шаттық бұрсын,
Өмір жолың қаншаға созылса да,
Ең соңында нүкте боп Даңқ тұрсын!

Жол айтады

Алдыңдағы аққан ойдай жосыған,
Сүрлеу соқпақ шорт үзілсе осыдан,
Санын соқсаң кемерінде шатқалдың,
Минутында жүрек шоршып, шошыған,

Қалма айырылып, алақаның жапса да,
Үмітіңнің қыл арқаны ұшынан.

Ағалар мен інілер

«Хан тәңірі» Айға жақын жерден де,
Арман болған арыстандай ерлерге.
«Шығайыншы шың басына мен де!» — деп,
Қалтырайсың тәуекелге төнгенде.

Туғаннан соң адам болып жаралып,
Әркімнің бір «Хан тәңірі» бары анық.
Соған сені соқтықтырып жеткізер,
Өз сүрлеуің — өзің ашар жаңалық.

Дарига-ай...

Тіріні жол талайға жолықтырар,
Тірлік — жұмбақ. Шешуін сол ұқтырар.
Қара жердің үстінде қапылыссыз
Кім бар екен салтанат толық құрар?!
Қалайыма жақпаса...

Жатырқатса үйімнен,
Жаңылдырса қызулы бір күйімнен,
Әлдилесе де жанымды,
Жаратпаймын жол-сапардың сыйын мен.

Жан аяғы баспайтын, жанаспайтын
Бір-ақ жол бар — «Құс жолы»...

Иә, бар-ды...

Жұрт бұған таласпайтын
Дәукестердің өзi де жақ ашпайтын.
Гагариннің жолы әне ғарыштағы!
Көзсіздіктің көреген қарыштауы,
ой жетпес алыстағы
Арманның ақиқатпен қауышқаны!

Түнгі сапар

Түн.

Көсіліп,

жер бауырын жазады:

Кең толғауға кеңістік мол—ғажабы.

Арғы-бергі он ғасырды сапырып,

Айырасың алдамшы мен тазаны.

Түнгі сапар ой шұқыры, жары көп,
Көз ұшында жылтылдайды жарық от.
Қапа күдік-қорқау қасқыр қамалар,
Қайткенде де нысанаңа жарып өт.

Жыр жолы және ..

Қырдағы жолды,
Жырдағы жолды
Атапты қазақ
Бір сөзбен оңды.

Жолындай қырдың
Ғұмырды ғажап
Жолына жырдың
Тілепті қазақ!
Өмірдің жолы —
Өлеңнің жолы,
Өлеңнің жолы —
Өреннің жолы.

Жол бойында ескерткіштер

Күре жолдың, қара жолдың іргесі,
Өткен сайын көретінің күнде осы:
Батырлардың бізге бақыт сыйлаған
Ескерткіші... құлпы тасы .. мүрдесі...

Тоқтай қал да,
Бөркінді ал да,
тәжім ет!

Өшпес рухын жүрегіңе жазып өт.
Қара жолдың, шалғындықтың іргесі,
Өткен сайын көретінің күнде осы:
Батыр да емес,
Ақын да емес,

Адам боп

Өмір кешкен ата-анаңның мүрдесі.
Тоқтай қал да,
Бөркіңді ал да,

тәжім ет!

Өшпес рухын жүрегіңе жазып өт!

Өлілер мен тірілер

Өлілердің өлмей тірі қалуы —
Тірілердің еске жиі алуы.
Өлілердің өлмей тірі қалғаны—
Тірілердің еңбегінің жанғаны.
Өлілердің жасай берер тірлігі —
Тірілердің туын жықпас бірлігі.

Өлілердің жер бетінде барлығы —
Тірілердің жасампаздық нарлығы.
Өлгендердің өмір жолын тануы —
Тірілердің жеңімпаздық қаруы.

Қиянның сайын аттап,
 жолын кесе,
Тұйыққа тірелсе де,
 шегінбесе,
Бірінің атын бірі білмесе де,
Қосады жолдар жұртты көбінесе.

Жонында домалатып Күнді ілгері,
Алысқа алып кетіп бір күндері,
Достан жол айырады —
 білмегенге
Бар қадыр-қасиетіңді білдіреді.

Жонында домалатып Күнді ілгері,
Алыстан алып қайтып бір күндері,
Досына досын кенет қосады жол —
Бетінен шөпілдетіп сүйдіреді.

Жол тілеуі

Тарам-тарам талшығындай түбірдің,
Қара жердің түбірлі
Қан тамыры бүлк-бүлк соққан бүгінгі
Мына менмін!

Парызымды білемін,
Планетаның соқтырамын жүрегін!..
Қан ішуге дәнiккен.
Қаныпезерлер
Тiлеуiмдi кеспесiн,
Таптамасын танктер,
Тәнiмдi оқ теспесiн!..

Жолдас тауып бередi жолдар

Сүйкiмдiрек қаны бiр қарындастан,
Ғұмыр бойы зар қылар табылмастай
Дос болады... жан серiк сондай дос та
Жолығады жолыңда сен байғұсқа

Кемеңгер қарттың кеңесiнен

Iзгiлiктiң жолы ұзақ,
Михнаты көп жалғыз-ақ!
Көргiң келсе қызығын,
Таңда жолдың ұзынын.
Жақсы қалар жадында,
Ұмытарсың бұзығын.
Мадақтарсың мәндiсiн,
Жалғастырып түзiгiн.

Сүйген жарға

Жолықтырған сенімен
Жолға мың бір рахымет!
Серт байласқан сеніммен
Қолға мың бір рахымет!

Шаңғы салсаң сонарға

Балам сонда. Мен алда...
Ынтыққан соң сонарға,
Тартып келем қиялай,
Тоқтата алмас боран да.

Деміктірсін өр мейлі,
Сонда да сыр бермеймін.
Ереді ұлым бусанбай,
Алысты ауыр көрмейді...

Естілгендей бір дауыс,
Шақырғандай сын-намыс:
— Әке сызған әлгі жол
Өшпейді емес мәңгі сол.

Сен өзің де төк терді,
Ал қияла бөктерді!
Сал шаңғыңды соныға,
Ерт кішіні соңыңа.

Елге барып қайтқанда

Қымбаттан қағас үйкүшік...
Қиянға өзім құштармын.
Бұйырмас жерден жол түсіп,
Биыл да елге үш бардым.

Қарттардан дәріс алдым да,
Тамамдап қайттым үш курс...
Лапылдап өрттей жандым ба,
Бұлқынды бойда күш-құрыш.

Айтарым саған

Өмірімнің өзім өтер жолдарын —
Қия-құзын, өр-өңісін, жондарын...
Тамырымның бүлкілімен өлшеймін,
Ойларымның серпінімен өлшеймін,
Сезімімнің лүпілімен өлшеймін.

Ежелгі үміт... «Ертең тағы өсемін»,
Аз ба-көп пе: енді қанша кешемін?!..
Шотқа қақпай жұрттың ғайбат-өсегін,
Сен шығара жатарсың, дос, есебін...

Досыма құлаққағыс

Алыс-жақын сапарда,
Асығулы аптығып,
Шапқылаймыз жапанда
«Уақыт» деген ат мініп.

Бұл не деген «жануар»
Болдырмайтын борсаңдап!
Тарта берер,

жалынан

Сыпырылып қалсаң да.

Ойқастасаң, ойқаста!
Өмір шолтаң, шын келте,
Боламын деп тым ерке,
Қойып кетпе қойтасқа!

Ду-дырдуды заң етіп,
Есіргенде еркелер —
Бұ тірліктің әдеті
Еркелерді желкелер.

Жол айтады

Көтеріп көкке басымды,
Көлденең көктеп асуды,
Ұнатам Күнге тартқанды,
Шыңдардан шыңды басуды.

Ленин жолы

Ленин жолы — жақсылық, жарық жолы,
Зорға жеткен, зарығып, халық қолы
Бақыт қолын созады Күнге қарай,
Тағдырының кілтіндеі танып оны.

БІР СЕН ДЕП...

ТҰТАСТЫҚ

Тағдырдың жүрміз
Дәмін татып күнде,
Халықпен мәңгілікке уақыт бірге.
Сол уақыт серігіндей Лениннің,
Ленинмен халық бірге, бақыт бірге.

* * *

Аңсағандай ғашығымды
Тұла бойым құштарлық.
Елге арнаған асылымды
Төсеймін де шпал ғып,
Қос рельс — мұраттарым —
Адастырмас арқаным.
Өмір — поезд зулатқаным,
Өрлей алға тартамын!

КОММУНИСТ СОНДАЙ!

Коммунист болу —
Азаматтық парызды
Ленинше ұғыну,
Күрестерге
Әрі қиын, әрі ізгі
Жұмысшыдай жұмылу.

Коммунист болу —
Адамзаттың жолда алыс
Арманына ұласу:
Космосына
Ғалым ойдың болжағыш
Королевше жол ашу.

Сұғанақтықпен
Сықамайды сарыла,
Сараңдықтың
Сандығына ақшасын...
Мәпелер сол бағыбан
Достық — жүрек бақшасын.

Оған

Жат есте

Ай сияқты өзгеден
Нұр демегіп, күн көру...

Мұраттастарға —
Бар мақсаты көздеген —
Жарық сыйлар Күн болу!

Коммунист болу —
Көпті көрген кексе ме,
Әлде ұлан ба балғындау,—
Ол сөз емес —
Өзі күйіп кетсе де,
Шындықты отқа шалдырмау.

Коммунист — Адам —
Қолдаса еңбек баласын,
Қуанады со ғұрлым,
Үлгісімен
Тұтандырса санасын,
Қасыңдағы он бірдің.

Оған

жат әсте

Ай сияқты өзгеден
Нұр дәметіп, күн көру. .
Мұраттастарға —
Бар мақсаты көздеген —
Жарық сыйлар Күн болу!

Туған елді лайық неге теңермін?

Елім — Емен:

жапырағымын Еменнің.

Туған жердің нәрін жұтып,

нұр құшып,

Еменімнің арқасында көгердім.

Шалқып Емен жайқалады менсіз-ақ,

Еменсіз мен .

қайтіп күнiм көрермін?!

ҰРАН ТӨБЕ

Бейғам баяу арылып балалықтан
Дала жанын кезімде жаңа ұққан
Көрдім мен көп төбені Сыр бойынан
Жер-ананың меңіндей қарауытқан.

Жалаңдаған жоңғардың обасы емес,
Жер құшқан жас қыршынның моласы емес.
Төбелер ісіп шыққан қыр төсіне
Толас еш таппағанда талас-егес.

Қазақ қыры кең болса қаншалықты,
Жау пейілі тарылып соншалықты,
Қызыл көздер қиянат оғын жонып,
Қозы көрген көкжалдай тамсаныпты.

Сан-сапалақ анталап сырт қиырдан
Төнбесін деп түмен қол тұтқиылдан,
Қолдан төбе орнатып қадау-қадау,
Амал ойлап тауыпты жұрт қиыннан.

Қатер сесі сезілсе алаңдатқан
Оқ өтінде қолма-қол алау жаққан.
Құлақтанып қалың ел атқа қонған,
Жолатпай жатты ысырып жалаң қаққан...

Заманның бұраң-бұраң ағымында,
Сүнгіген ыза-кеткен жаны мұңға.
Ұрпақтар ақ алмастай алма-кезек
Шыңдалған сол оттардың жалынында.

Ғажайып Асар төбе, Ұран төбе!
Уақыт қана болатын бұған төре.
Сәтінде салтанаттың, сын сағатта
Жалынды жырмен ақын шығар төбе.

Өздерін өргек санап өзгелерден,
Кейбіреу кекірейіп сезбегенмен,
Көрінер көре алғанға көш ғасырдан,
Өзім де қиқулаймын өз төбемнен.

ШАМШЫРАҒЫ ӘЛЕМНІҢ

Тыныштық құшағынан таң атады,
Тұп-тұнық, тамылжыған дала таңы.
Толтырып көкірегіңді аппақ нұрға,
Жаңа күн жақсылығын таратады.

Қырмызы ту арайлас таң атады,
Дүниені өзіне қаратады.
Сипайды көгершіннің арқасынан
Сәбидің кіп-кішкентай алақаны.

Күншығыс қызыл нұрға боялғанда,
Таңертең тысегіңде оянғанда,
Москва әкең болып елестейді
Мұратты мақсатыңды қояр алға.

Москва — асқақ ойлар астанасы,
Москва — ленинизм бас қаласы.
Тарихтың тыңын тіліп, жол тартады
Осында жаңалықтар бастамасы.

Советтік Алтын Заңның қасиеті
(Қасиет — планета бас иеті!)
Көгерткен көсегесін еңбекші елдің
Лениннің жүзеге асқан өсиеті.

Жетелі жете таныр өмір парқын,
Советтік өмір салты — жеңу салтым.
Бір үйдің баласындай бірлігі бал
Барлық ұлт Одақтағы менің халқым.

Ғұмыры солғындатпас оты нұрын,
Алтын Заң Бас кітабым — оқулығым.
Бәрі де адам үшін, сенің үшін —
Бақыт тап. Еңбек ет те, тоқы білім.

Москва — қас пен досты айырғандық,
Москва — досқа деген мейірбандық.
Москва — маяк бүкіл дүниеге,
Советтік ерлік жайлы жайылған жыр.

Москва — көреген де, көсем қала,
Лайықты «Ғазиз анам!» десең ғана.
Кремль жұлдызынан көз алмайды
Арманшыл ойшыл ұлан, өсер бала.

Мекенің шалқар дала — дарқан дала,
Аңдамас дала парқын аңқау ғана.
Келемін Ленинге мен

алғысыммен—

Келемін қызыл гүлмен қаңтарда да.

Москва жамылмайды түн қарасын,
Москва жолатпайды мұң наласын.
Москва тыныштықтың күзетінде
Соғыстың болдырмайды зілзаласын!

Тыныштық құшағынан таң атады,
Тұп-тұнық, тамылжыған дала таңы.
Толтырып көкірегіңді аппақ нұрға
Москва жақсылығын таратады.

ОКТЯБРЬГЕ ОДА

Күрестің Қызыл туын туған ұстап,
Лениндік партиядан құрған штаб.
Өзіңдей азат еткен өзгені де,
Қаһарман жұмысшы тап — гуманист тап.

Осы тап—өзі сарбаз, өзі сардар,
Сол тапта көсемге тән төзім, бағдар.
Дабылын Октябрьдің дәл қаққандай,
Дамудың бет алысын түзу барлар.

Октябрь—ертеңім мен еркім менің!
Мен сені жырға қоссам, желпінемін.
Шабытты маған достай ертіп берер
Көктемдей безендірген көркін елім.

Октябрь — талмай тартқан тарих көші,
Октябрь — мәңгіліктің әріптесі.
Октябрь — қайта туған халықтардың
Жасарып, жаңаруы, әліппесі.

Халықтар — бүгін ортақ өмірлестер,
Мұраттас, армандастар, сенімдестер.
«Артық,— деп,— қан туыстан жан
туыстық».

Үдере, өрлей тартқан шерулестер.

Ежелден ақын ойлы өр қиялы
Болжаған алдан жұмбақ бел — қияны.
Білмепті «Жер ұйықты» іздеп жүріп.
Бақытың қандай екен ең-сияғы.

«Іркілмей ғарыштың да алысынан,
Адамды оздыратын дауысынан
Кемемен, — десең, — ұлың сайрандайды», —
Бабалар нанар ма еді сағы сынған?!

«Құйттай зат, кәдімгі зат тамам елді,
Жарыққа қарқ қылып жанады енді,
Қонады адам Айға...» — десең кеше,
Абай да, өзге түгіл, нанар ма еді?!

Октябрь — талмай тартқан тарих көші,
Октябрь — мәңгіліктің әріптесі,
Октябрь — қайта туған халықтардың
Жасарып, жаңаруы, әліппесі.

Галстукты балалық
Күлкісіндей халықтың.
Жайылатын таралып
Жарқылындай жарықтың.

Жастық дәурен — жас ұрпақ —
Халқымыздың жаңа әні.
Жастық дәурен — жас қуат
Жаңғыртатын даланы.

Күш-қуаты ортаймас
Шамырқанған шабыттың,
Кемел ойлы орта жас —
Құдыреті халықтың.

Жасымайтын жабығып,
Жасаратын жаңғырып,
Халықта жоқ кәрілік,
Өмір нуы мәңгілік!

АРҚАНЫҢ АЯЗЫ

Тозығы жеткен бұйымдай
Тат басып кеткен жез табақ —
Сияқты қыстың күнін-ай:
Кідірмес оған көз-қарақ.

Көмескі ғана қызарып,
Жақпаған пештей жылусыз...
Бойыңды сырттан сыз қарып,
Қақтырар дедек тынымсыз.

Теректер әппақ түктеніп,
Жуандап шілік бұлғақтар.
Сиырға судан сүт беріп,
Суаттың бетін бу қаптар.

Жаздағы кербез қораз да
Қонақтап отыр құнысып.
Ұялмайды екен аязда...
Өлгісі келсін кім ұшып?!

Тауықтар шілде күнінде
Кекетер еді-ау күлсіп,

Жабысып бірі-біріне,
Өздері жаурап, бүрісіп.

Бетінен көрсем де картаның
Құшаққа келер орағым.
Сағынам Сары Арқаның
Аязын, қарын, боранын.

ТАҒАТ

Көңтерлі, салмағы бар таудай тағат!
Оны сөгіп қомсыну болмай ма ағат?!
Тағат шіркін өлшенер ғұмырыңмен,
Тағатты өлшей алады қандай сағат?!

Ұшқалақтық таптырмас табатынды,
Ұшқарылық қырқады қанатымды.
Жоқтың өзін іздеймін бар етем деп,
Тағатыммен шыңдаймын болатымды.

Мен байғұс көз жұмғанда айтар халық:
«Тынымсыздың бірi еді—жаңа тынды...»

Кешегім — бүгінгіге қам қылғаным,
Уақыт қасқырына алдырғаным.
Бүгінгім— мардымсымай малданғаным,
Сонда да кешегімнен жаңғырғаным,
Тосын бір көрген түстей оқшау, жаңа
Тың шаттық сыйлайтындай алдымдағым

МЕН ДАЛАММЕН ӨЛШЕЙМІН ТАҒДЫРЫМДЫ

Бетке алып Сатылыны, Күреңбелде
Қосылып қиялыма жүрем мен де....
Өзін елдің ұлымын дейтін жандар
Туған жерін түгелдей білем дер ме?!
Шөлдеймін де Көксудың мөлдіріне,
Үздігемін даланың мол гүліне.
Атансам да тарлан боз топты жарған,
Көз тігемін құлыншақ төл күніме.
Той — тойлатқан әжеңдей осы Дала!
Ой ойлатқан атаңдай осы Дала!
Баласындай жоғалтып тауып алған
Сол дала құлынымдап тосып алар.
Мен даламмен өлшеймін тағдырымды:
Маған дос сол Даланың досы ғана.
Қызған жарыс, мәңгілік бәйгідемін,
Құлағымда Дала үні: «Көсіл, бала!»

* * *

Көңлімнің Дала десем, хошы кірді,
Даласыз ойларымның көші мұңлы.
Көжектей жымға кірген күбжеңдемей,
Ұнатам еркін шалқып, көсілуді.

ТОЛҚЫҒАН ӘНІМ ТОРҒАЙЫМ

Толқимын бейне теңіз Торғай десең,
Торғайдың тірлігі бар таңдай әсем.
Торғайдың тоғайлары қандай ойлы,
Торғайдың өзендері қандай шешен.

Адалдық Амангелді тіккен тудай,
Сұлулық Нұрхан ақын төккен жырдай.
Дән таулар Алатаудай асқар биік,
Тартады Торғай көркі бөккен нұрдай.

Ақыл мен кеңес — қартта, өнер — жаста.
Артыңа өшпейтіндей бедер таста.
Торғайдың топырағында тудың екен,
Бұл жерде орайың жоқ ер болмасқа.

КӨҢІЛ КҮЙЛІ
ДОМБЫРА

ҚАЛАМЫМ

Қаламым —
Өрмелеген қияға
Он бес жасар талабым.

Қаламым —
Аясына әлемді
Сыйғызатын жанарым.

Қаламым —
Жалпақ дүние алдында
Жарқырайтын жамалым.

Қаламым —
Есімімді өлімге
Алдырмайтын қамалым.

* * *

Өскен елім — қазағым!—
Ләззатым мен азабым!
Сен дегенде жасарып,
Сенің үшін тозамын.
Күйемін деп қаймықпай,
Күнге қолым созамын.
Қосылғанда бәйгіге
Өз арқаңда озамын.

* * *

Күй мен қобыздай,
Ән мен ауыздай
Біз біргеміз, жан достым!
Үй мен шатырдай,
Жыр мен ақындай
Біз біргеміз, жан достым!

АРМАН

Арман — ләззат.
Қарт та, жас та құмармыз.
Арман — азап.
Ащысына шыдармыз.
Арман — асқар.
Аспанынан төнерміз.
Арман — бақша.
Миуасынан терерміз.

* * *

Туға біткен асқақтық,
Құлға біткен жасқақтық—
Туыспайтын жат ұғым.
Пасықтық пен ұлылық,
Күйкілік пен ірілік —
Жуыспайтын жат ұғым.
Достық пенен өштіктің,
Беріктік пен бостықтың
Ауылы алшақ, батырым!

ДИАЛОГТАР

I

— Білдірсең де ойыңды өз сөзіңмен,
Дүниеге қара

халық көзімен!

— Әке көзі көз бола ма балаға?

— Бауырым, олай аңқау — қиқар қарама:

Кейде жарап қалады ғой—білем де —
Біреу киген көзәйнек те біреуге...

2

— Қалай қандай шақтарда
Шығады екен қырғын батыр, төтен ер?

— Намысына шапқанда,

Нардың жүгін

нәзік тайлақ көтерер.

І Н І Ш Е К :

— Кішілердің тобына
Күйбеңдемей барасың.
Су құяды қолыңа,
Төрде сыйлы ағасың?
Осы қалай?

А Ғ А С Ы :

— Сол жастардан сұраңыз:
Соққаным жоқ уағыз.
Сөз бен істі бөлмедім,
Бар білгенім сол менің...

І Н І Ш Е К :

— Үлкендердің төріне,
Іркілмей-ақ шығасың.
Інідейсің көбіне,
Ишарасын ұғасың.
Осы қалай?

А Ғ А С Ы :

— Жақсысынан үйрендім
Алдымдағы ағаның.
Аға жолын сүйгенмін:
Сүйгенім жоқ табанын...

ҚАЖЫМУҚАНМЕН ТІЛДЕСУ

Белдескеніңнен жығылу—өлім күйіндей,
Жадырар кім бар,

қабағы бұлттай түйілмей?

Жығылғанына өкінбепті ғой естілер,
Теңдестерің де қағыпты үстін, күйінбей.
Алыпқа біткен,

халыққа біткен

Ересен

Құдіретіңе өте алмапты-ау сүйінбей.

Жазылар үйден бір хат, жолдан әр хат,
Хат жазсаң, қалады бар шерің тарқап.
Өлең-жыр — о да хат қой....

айырмасы.

Өлең-жыр болашаққа жолданар хат.

Жазасың әр хатыңда бар шыныңды,
Ағыңнан ақтармаққа жан сырыңды.
Ірікпей көкейіңе келген ойды,
Сарқылып ойламайсың таусылуды

Анаңа сәлем жолдап ауылдағы
Аяйсың сарғайғанын, сарылғанын:
«Көп сөз де қарт кісіге жүк болар» деп,
Жазасың ойдағыңның нәрі барын.

Өлең-жыр қарт қастерлей, жас сүйетін
Секілді туған әке өсиеті.
Тастауға болмайтындай бір әрпін де,
Осы ғой өсиеттің қасиеті!

ӨМІР — БӘЙГІ

I

Жанымның жапырағы—балғын балам!
Жасадың асқар шыңға алғыр қадам.
Көз тігіп осы сәтте саған дағы
Қарайды ақсақал тау,
даңғыл далаң...

II

«Сынға түсіп өз нарқыңды білу де
сый-сыбаға» — деп бағалар күнінде
Ортаншымды өрендердің тобына
Қостым әкеп дулы бәйгі-дүбірге.

Тәуекелдің тәттілігін қарашы!
Күдікпен де жатқан жоқ ол санасып.
Әкесінде — менде ес жоқ, зәре жоқ,
Күбірлеймін, көңіліммен бал ашып.

Құр сыртынан қызықтаушы көрермен
Тәріздімін...

Онда не тұр дегенмен,
Қиқу шықса, делебені қоздырар,
Біреу ғұрлы көтермелеп берем мен.

Таңдап мініп, танауратып құр атты,
Өзім жүйткіп келе жатқан сияқты.
Тыпыршимын,

отырып-ақ бөлмеден
Дүбір жаққа түріп қойып құлақты.

Болса егер кәрі тарлан әйгілі,
Алар еді-ау шаппай-ақ та бәйгіні...
Құнан да емес,

бұғанасы қатпаған
Құлынымның әлі балғын тай күні...

Тақ осылай сыр білдірмей достарға,
Құс қанатты Құлагерін қосқанда,
Ақан ағаң алабұртып, абыржып,
Мен сияқты мәре үстінде тосқан ба?!

Сын оңай ма:

сіңірің де созылар,
Ұлы жолда кермек тердің өзі — бал,
Қиын сынды қиынсынба, жан балам,
Өмір — бәйгі!

Өз жүлденді озып ал!

ҚЫСҚА ЖІПТЕЙ

Мынау тірлік бір-ақ сабақ жіп бейне,
Жібі барлар жаңа кесте тікпей ме?!
Қиқы-шойқы қиқалаққа салсаң сен,
Күрмеуіңе келмейді ғой жіп кейде.

Түйілмесін, үзілмесін жібіміз,
Жіп түйілсе, ажырайды жігіміз,
Жіптей өзгер күрмеуіңе келетін
Сол ғұмырдың қадірін сіз біліңіз.

БАРҒАН САЙЫН АУЫЛҒА

Барған сайын ауылға
Серуендеймін салт атпен.
Сұрасады бауырлар:
«Сен салт атты солдат па ең?»

Қайта бала боламын,
Мейлі жас не қарт десін.
Өз анамдай даланың
Аймалайын ақ төсін.

Хош иісті жұпарын
Жүздеген гүл, мың шөптің
Кеуде кере жұтамын,
Мен сол үшін жол шектім.

Маң даламның кеңдігін
Көшіргендей кеудеме,
Еңселенсем мен бүгін,
Ерсі көрсін ел неге?

Ақын болып сүйініп,
Әнші болып шырқаймын.
Жырға айналсын құйылып,
Мың шаттығым, жүз қайғым.

Қызғанғандай даланы
Өзге түгіл өзімнен,
Сұқтанып та қоямын,
Жеп қоярдай көзіммен.

Шаппақ тұрмақ желмеймін,
Ұнатамын аяңды.
Өте шығып жүрмейін.
Болсын бақыт баянды!

Ашық аспан төбемде,
Бозторғайым, биікте.
Шақырады өлеңге,
Шабыттанам ұйып мен.

Асын мана түсірген
Жеңгелерім тымпыңдап.
Жүрген шығар
ішінен
Қайнысына бұрқылдап.

Кетер дейсің дәм қайда?
Асықтырма, аяшым!
Сағынам ғой шалғайда
Сары адырдың даласын...

ЖАНАЙ ӨТСЕМ СОЛ ҮЙДІ...

Қайнікей ескерткішіне

Мынау үй жалғыз қабат жатаған үй,
Дей көрме: «Бұйырған ба атадан сый?»
Көзі емес әкемнің де, шешемнің де,
Бұл үй деп тартылмайды қападан күй.

Күнім жоқ қызын іздеп, қырындаған,
Тойын да көргенім жоқ дуылдаған.
Бір кесе су татпадым бұл үйден мен,
Атымен белгісіз-ді бұрын маған.

Бақыттан бұл үйдегі кеш туғам ба?!
Бұл үйге тарта алмадым достық арна.
Біреуін тұрғынының танымаймын,
Тұрмайды онда жақын еш тумам да.

Білмеймін біреуінің есімін де,
Бір рет қаққаным жоқ есігін де.
Төрінде тербелгендей тал бесігім,
Өзіме ыстық неге осы күнде?!

Жанынан жанай өтсем жалт қараймын:
Ізімен жылжыған жыл, аққан айдың

Шарқұрам жер бетінен жоғымды іздеп,
Өзім де тұңғыыққа батқандаймын.

Осыдан — ұмытпадым — бес жыл бұрын,
Қаз-қатар келе жаттым кешкі құрым.
Тұсынан өте бере үйдің әлгі
Тыңдап ем дімкәс ақын-достың жырын.

Жайғандай жап-жалаңаш жан жарасын,
Жасырмай ата шерін, жар наласын.
Батырдың сағы сынбас сабаздығын
Жырлаған оқып еді балладасын.

Ол айтса оттай қарып күйдіретін,
Найзадай озбырларға шүйлігетін.
Ант берген адалдыққа ағалардай
Қызыл ту шашағынан сүйдіретін.

...Жасында таяқтатып желкелеткен
Тағдыры бертін иіп, еркелеткен:
Ұстатып сенім туын — елі туын —
Қалың қол жас қауымға серке де еткен.

Өзі де алғыр ақыл, отты жүрек,
Жақсылық шарапатын көпке тілеп,

Қияға құлаш сермей құлшынатын
Өнерпаз өжеттен де өктемірек.

Тым ерте ұшырды ажал: қаламы ұшты,
Тие ме тұлғалыға оқ көбірек?!
Үлкеннің бейғамдығы зор бола ма,
Ұмытып өз басын ол — өткен түлек!

Өнері көзге түсер кемелдің
Орыны күнгейінде келер күннің...
Оның да өз сөзі бар ортасында.
Қазақы өр мінезді өлең-жырдың.

Осыдан — ұмытпадым — бес жыл бұрын
Қаз-қатар келе жаттым кешкі құрым.
Тұсынан өте бере үйдің әлгі
Тыңдап ем дімкәс ақын-достың жырын.

АНА ҮШІН

Мал қайтқанда өрістен,
Шаңы шұбап қалатын...
Әсем қимыл-келіспен
Апам сиыр сауатын.

Ылғи бұзау салатын —
Идіретін мен едім.
Апам тостақ алатын,
Тоспай тұрып шелегін.

Иіген соң, сол шақта
Апам сауа бастайтын.
Иінді сүт тостаққа
Жайлап тама бастайтын.

— Жарқыра, — деп, — жұлдызым,
Тілек те еттім, құлыным!
Ойын бағып күні ұзын,
Жүдеп кеттің, құлыным!

Сен бір аңқау құлынсың,
Ақылыңа түсе ғой.
Бетіңе қан жүгірсін:
Иіндіні іше ғой.

Аш қалардай нәр татпай
Алаңғасар шіркіні
Күйбеңдейтін таң атпай,
Шығып апам шыр-пыры...

Қайран ана ұдайы
Шырылдайды-ау бала үшін...
Не жақсылық, құдайым,
Жасадық біз ана үшін?!

ДОСТЫҚ — КҮН

Бір жылғы төл, айналайын Олжеке!
Бұл тірлікте бақыт жеке, сор жеке.
Ал бірақ та
Достық ортақ ежелден.
Аз өмірде екеуімізге сол жетер.

Достық барда сыбағаң да еселі:
Азырқанған бақытың да өседі.
Достық барда даңқың кетіп алысқа,
Жанбай өшер жаттың ғайбат-өсегі.

Достық барда айтар сөзің көшелі,
Тақсіретің тартылады кешегі,
Ортақ қайғы өршімей-ақ өшеді,
Ортақ шаттық еселеніп өседі.

Өршілдік те бар ғой бізде, Олжеке!
Жайымыз жоқ сары уайымды қоңсы етер.
Достық — Күн ғой қолымыздан көтерген,
Шұғыласы бәрімізге мол жетер.

СӨЗ ҚҰДІРЕТІ

Сөз — сабаның көнесі.
Сөз — сандықтың іштісі.
Сөз — тарихтың шегесі,
Сөз — жансыздың күштісі.

Сөз — жандының мықтысы,
Уыттысы уыттың.
Сөз — найзаның ұштысы,
Ең мөлдірі сұйықтың.

Сөз — зерденің зерегі,
Сөз — құрлыстың берігі.
Сөз — керектің керегі,
Сөз — уақыттың серігі.

Жүрегімнің алауын
Сөзге орап берсем ше?
Қағаз төзбей, қарағым,
Өртенгенін көрсең ше?

АТА-АНАНЫҢ АРМАНЫ

Қипақтайды қит етсе анаң, әкең:
— Қайтсем ғана осыны адам етем?
Басқалардың осындай балалары,
Тап осындай жаңғалақ, шала ма екен?
Ойын емес,
 оллаһи,
 біздікінің
Енжарлығы — елде жоқ — ала бөтен...

Туа сала тұлпардың жалын тартқан,
Қырғиларға қызығып, қарап өтем.
Жарық сыйлап маңына, жылу сыйлап,
Бұ да бір күн алаудай жанар ма екен?!

Ел қатарлы елеулі еңбек етсе-ау,
Болмаса да топ жарған дана төтен,
Мүше тістеп, мықтылар той жасаса,
Жерге қарап, мен сорлы, қалар ма екем?..
...Үміт пенен күдіктің ортасында,
Ата-ананың жүрегі талады екен!

БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЫ

«Әке — сыншы балаға — мінін көргіш,
Ашық хаттай бала да сырын бергіш.
Бұрынғыдай бұ күнде бала бар ма,
Айтқанына әкенің қырын келгіш

Үлкендердің бағушы ек қас-қабағын,
Ділмәрінің дәмді сөз бастағанын.
Ағадан соң табаққа қол созар ек,
Әдептілік қазаққа жастан мәлім»...

Еститінің күнде осы оңашада,
Әлде бірге барсаң да тамашаға.
Бізге соқпай өтпейді әке-шеше,
Дачадағы жуаны санаса да.

Ізет сақтап жүреміз біз, үндемей,
Мынау қисық, мынауың түзу демей.
Үндемей-ақ жеңеміз...

қайтеді олар,
Ұлым демей, безе ме қызым демей.

Табылса да мін деген неше бізден,
Кем түспейміз әке мен шешемізден.
Бойдағы жаманымыз... жақсымыз да...
Солардан ғой. Осылай өсеміз де!

ҚАЙ КҮНІ АҚЫН БОЛДЫМ МЕН?

Бір бұзылса көңіл-рай ұясы,
Көздің жасын онда қалай тыясың?!
Қағазыма көлдеді де көз жасым,
Баттастырды жазғанымның сиясын...

Осылайша жаздым тұңғыш жырымды,
Төктім жырға сырымды да мұңымды.
Он төрт жасар ақын байғұс өлсін бе,
Өкіншіке о да төзбей жығылды.

Тырнады шер

Қаң жосыған жарамды,
Мен ол күні жоқтап едім анамды,
Тоқтап қалар ма екен деп жүрегім,
Зарыққаннан соза бергем зар өнді.

...Оған дейін сүрінсе де атым көп,
Қуанбадым деуге сол күн хақым жоқ.
Қасіреттің баласы едім:

Содан да

Мен со күні шықтым білем ақын бол.

«Қан туыстан әлдеқайда жақынбыз,
Қадір бірлер дос-жаранбыз, татумыз» —
Деп жүруші ең...

Неге жұртты алдадың...

Ұға алмапсың, жан жүрегін, арманын.
Ауырғанда көңілін сұрап бармадың,
Көз жұмғанда топырақ та салмадың.

Жанмен,

тәнмен ұғысу да — ақырет...

Көкімей-ақ: дос едік деп, тату ек...

Көкімей-ақ: дос едік деп, жақын ек,

Жүректерге жол тапқанға рахымет!

ОҢАШАДАҒЫ СЫР

Дүниеге мен сенсіз-ақ келгеніммен,
Сенсіз мен тыңдырар ма ем мол ісімді.
Сенсіз мен кеңейтер ме ем қонысымды,
Сенсіз мен соза алар ма ем өрісімді.

Екі жан, екі жүрек болсақтағы,
Сенсіз мен гүл тере алмас шығармын-ау,
Сенсіз мен күн көре алмас шығармын-ау,
Сенсіз мен шын өле алмас шығармын-ау.

ЕКЕУМІЗ...

Санасаң да жеті рет,
Бір парақта екі бет.
Бір қағаздың екеуміз,
Екі беті екенбіз.

Санасаң де жеті рет,
Бір медальда екі бет.
Бір медальдың екеуміз
Екі беті екенбіз.

Тағдыр қосқан екеуміз,
Татулықпен бекембіз!

ЖОЛ ШЕТІНДЕ ШОПАН ҚАРТ

Қоймас уақыт — қатал ғой —
Жаз рахатын үзбеуге.
Таудан түсіп отар қой
Келе жатыр күздеуге.

Із түспеген шүйгіні
Қара жолдың қапталы.
Соныға қой шүйіліп,
Жарыса кеп қаптады.

Маңқ етпейді Майлыаяқ,
Шұбар күрең тұсаулы.
Көзіменен қойды орап,
Шопан қарт тұр... түс ауды.

Сағалап жол жиегін,
Алға созып иегін,
Тұрады ол күні ұзақ,
Таяғына сүйеніп.

Ата салтын ардақтап,
Бұрылып кеп бейтаныс
Сәлем берсе, қалбақтап
Қарт айтады мың алғыс.

— Танымаған айып па :
Қай жердегі баласың?
Арқа, Алатау, Жайық па —
Қайда беттеп барасың?

Көнерген мен жаңаның
Бәрін сұрап біледі.
Ертеңгі сол болады
Әңгіменің сүреңі.

Алда-жалда бір кезек
Өтсе біреу елемей,
Көңілі пәссіп сол мезет,
Өзін санар ол өгей.

— Әттең!.. — дейді ішінем,
Қисыны жоқ жүдеуге.
Бүйтер ме еді түсінген,
Әлде асыққан біреу ме?

Жас ұлан ба жасынан
Әз арманын көзеген?
Өзі құтын қашырған
Қаңғыбас па кезеген?

Қанатында шаттықтың
Келе ме екен той тойлап;
Неге мұнша аптықты:
Өксіді ме ойбайлап?

Түрі де жоқ оған сын
ағарлықтай бұртыңдап...
Барады ұзап жолаушы —
Жүз құпия, мың жұмбақ.

Елеппін бе тас тағдырдың сынағын,
Он төрт жасар досым өлді — жыладым...
Аңыраған анасына
Апамнан
«Қалай көңіл айтамын?» — деп, сұрадым.

Шақырды Отан он сегізде ұланын,
Шепте тұрдық: шегінбедік бір адым...
Жауды барлай бара жатып, сержанттан
«Тілді» қалай түсірем?» — деп, сұрадым,

Директорға не дарыным ұнады:
Өзі ұсынды бір мансаптық құлағын...
«Әлі жаспын, көпке қалай сөзімді
Тыңдатам?» — деп,
Қарт әкемнен сұрадым.

Ойда жоқта қара қызға жолықтым,
Ұқсамаса да тәңіріне көріктің,
«Осы менің — бақытым!» — деп қорыттым,
Тарс жоғалтып алам ба деп, қорықтым.

Отау болып шыға келдік қос күрең...
Опығың жоқ отаса алсаң естімен.
«Сүйейін бе, сүймейін бе?» — деп, толқып,
Ақыл-кеңес сұрағам жоқ ешкімнен...

АСҚАРЛЫҚ ПЕН АШЫҚ КҮН

Атын қойғам Алтайдай өр болсын деп,
Өмірдегі сапары оң болсын тек.
Биіктерді биіктер ысырмайды,
Тең-құрбымен қызығын тең бөлсін деп.

Атасының тұңғыш ұл немересі,
Қуаныштың кеңейтіп кенересін,
Жас білімдар атанып, Отау тігіп,
Үмітіңді ақтады деген осы!

Ұзақ күттік сарғая бұл күнді біз:
Қанбайтындай арманға ындынымыз.
Тағдырға да айтамыз шүкір ана:
Жарқырай түс қос-егіз жұлдызымыз!

Алтайым, Сәулешіңнің асқары бол,
Асқарлықты азсынсаң, аспаны бол!
Сәулетай, Алтын күн бол Алтайыңа
Ізгіліктің нұрынан шашқаны мол.

Бірін-бірі табады жаны асылдар,
Теңін тапқан жастардың бағы ашылар.
Қос көгаршын жұбындай татулықпен
Жаратылыс гүліндей жарасыңдар.

КҮЗГІ ЖЫР

Жаңбырымен, желімен де дабырлап,
Жылуын күз шығындайды шағындап.
Десе де, күз қанша қатты болайын,
Күн бүгін де жайма шуақ шағырмақ.
Сөйте тұра қоңыр салқын бірақта,
Сызы бардай келе жатқан жырақтан.
Бастықпаған бала мјнез жеңілтек:
Күз құбылмай тұра алмайды бір апта.
Түске шейін қамзолыңмен жүргізер,
Түстен кейін шапаныңды кигізер.
Тасұр-тұсыр тасты ұрғылап сел жауын
Тамшысына тамағыңды сүйгізер.
Дән толтырып үлкен ортақ қамбаға,
Күз қолыңа ұстатады балға да:
Қора-қопсың бүтін бе еді? — дейді күз,
Қамсыз қалма, күндер бар деп алда да...
Күз — халықтық бақылаушы баршаға,
Емтиханшы, сынағы бар сан-сала.

ҚҰЛАН ЖҮЙРІК
Қалижан Бекхожинге

Шыңнан шырқа, мейлің сен қырдан құйғыт
Жеңіп алмай, тынбайсың дудан сыйлық.
Бусанбастай қолтығы ғұмыр бойы
Боз тарлансың — қиынсың құлан жүйрік.

Көрген жоқсың күйбеңдеп жер бауырлап,
Дүбірлете үдейсіз өр дауылдап.
Сілтегенде туған жер топырағында
Сүрінбейсің, сүрлеусіз жолды ауырлап.

Бәйгі десе, халқыңда көз қырағы:
«Кім озады, оздырып мәз қылады!»
Сірә, құлан жүйріктің құдайлығы —
Делебесін дүйімнің қоздыраны!

Мен де бармын сол түйдек арасында,
Қиқу шықса, қызына шабасың да...
Жыр шіркіннің жоқ әсте жазық қыры,
Біз біргеміз ақ түтек тау асуда.

Көпті қиын қуанту, қуану да.
Жастан қолға үйрендің ту алуға.
Қызығыңды қоса бер, жүлдегерім,
Дүниенің дүбірлі думанына!

ҚИЫРШЫҚ ҚАР

Жұлдыз тармақ, жылтырақ,
Қиыршық қар таласып,
Қалықтайды құлдырап
Бір-бірімен жанасып.

Бір-бірімен жарасып,
Сыбырласқан сияқты
Иықтарға қол асып,
Жымыңдасқан сияқты.

Сыбырласқан сөздерін
Естігендей құлағым.
Күлім қаққан көздерін
Көргендей боп тұрамын.

Қ. Махметке

Өзінен кейінгіні баласынып,
Әдетте қарайды ғой аға сұлық.
Қырық бес шықты алдымнан ақыл айтып:
«Кішінің қадірін біл, бағасын ұқ!»

Деп жүріп «дос інісі — маған да іні»,
Сездірмей сызданыппын оған мұны.
Ғұмырда көп қатемнің біреуі осы,
Санаппын кішілігін балаңдығы.

Шиырлап шытырманын бұл тірліктің
Мен бәлкім кешеуілдеп бүгін ұқтым:
Қалыпты-ау аға болып ағаларға,
Жаңылмай ізетінен ініліктің.

ҚҰЛАҚ ПЕН БАС

Су сүзіп, ел аралап,
 дала көріп,
Тау кезіп,
 қырда түнеп,
 ара қонып,
Еркелеп ере жүріп үлкендерге,
Құлақты көп жеп едім бала болып.

Бұл күнде бас мүжүміз аға болып,
Еркелік бірте-бірте барады өліп.
Құдай-ау,
 бас мүжүден артық екен
Баяғы құлақ жеуің бала болып.

Сыбаға тату қиын шала бөліп,
Еркелік бірте-бірте барады өліп...

МЕЙІРБАНДЫҚ

Дәрігер Г. Сұлтановаға

— Дәрігерге сенбеген
Сенбейді ғой дәріге.
Кәміл сенем мен деген
Ем-домының бәріне.

— Туасы сол дарынды
Емдемейді дәрімен.
Ол емдейді жаныңды
Мейірбандық нәрімен...

Естігенде айып жоқ,
Дейді екен ел осылай.
Жырламасқа жайым жоқ,
Жұрт сөзіне қосылмай.

Жанын жалдап елді емдер
Диқаш қызы Гүлшара.
Алдына оның келгендер
Атанбайды бишара.

Бұған, сені емдесе,
Көзің жетер біршама.
Гүлшараны ендеше
Бауырыңмен бір сана.

«Қыстың соңғы күні,— дейсің,— бүгін сен».

Менің әлі

Көңілімде ақ боран.

Оймен сүзіп өткеніме үңілсем,

Көп екен-ау, жоғым көп-ау таппаған.

«Бүгін көктем соңғы күні»,— дедің сен.

Менің әлі

Көңілімде сал самал

Жасыл күнім өтті ғой деп егілсем,

Жетер ме едім арманыма аңсаған.

«Жаздың соңғы күні,— дейсің,— бүгін сен»,

Менің әлі

Көңілімде күн шуақ.

Отызым мен қырқыма бір үңілсем,

Қор болмаппын, қайратымды мың сынап.

«Күздің соңғы күні,— дейсің,— бүгін сен»

Менің әлі

Көңілімде сұр тұман:

Қиялыммен ертеңіме үңілсем,

Жалын іздеп, жаным бүгін шырқырар.

КӨЛ МЕН МЕН

Маралдыға бармасам,
Таусылады тағатым:
Лықа толы әрқашан,
Ортаймайды сабаты.

Маралды-көл әрқашан
Сусынымыз қанатын,
Кел, іше бер қанбасаң,
Орта түспес сабаты.

Неге екенін білмеймін
Кеміп барам күнде мен.
Демен «көлмен бірдеймін»,
Бірақ көлді күндемен.

Қысқа өмірде уайымдап,
Мен пендемін терген ой...
Көлге жомарт табиғат
Ғасырлардан берген ғой.

* * *

Қасиетімді қайсың барсың байқаған?
Аңдамасаң, мен өзім-ақ айта алам!
Шыбық алсам өз халқымның қолынан,
Шынар етіп, шынар етіп қайтарам.

Қасиетімді қайсың барсың байқаған?
Білмейтінге мен өзім-ақ айта алам.
Дән алам да өз халқымның қолынан,
Миуясын ұсынамын қайтадан.

Қасиетімді қайсың кәне байқаған?
Білмегенге үнсіз ғана айта алам:
Шәкірттікке алып ауыл баласын,
Ұлығатты ұстаз етіп қайтарам.

Қасиетімді халқым өзі байқаған,
Қиындықтан шегініп, бас шайқаман.
Сөздің бүрі,
көптің сыры орнына
Солмайтұғын жырдың гүлін қайтарам.

* * *

— Шанышты,— десем,— жүрегім,
Бір ағай маған күледі.

Алпыстан ассаң қайтер ең,
Боркемік екен сүйегің.

— Сырқырап, сыздап буыным,
Мазам жоқ,— десе бір інім,

— Елуге жетсең, қайтер ең,—
Деймін мен,— қара шірігін!

Қарама жасы азына,
Айтады о да әжуа.

Өзінен кіші ұланға:

— Қартаймай,— дейді,— қажыма!

...Әркімнің жасы өзіне

Көрінер таудай көзіне...

Үлкендік жасап күле бер

Кеш туғандардың сөзіне.

ҚАРАТАУҒА ҚАРАП

Адам жасы шақтаулы,
Жыл санаулы бұйырар.
Сонда да өмір мақтаулы,
Орайың жоқ бұйығар.

Қарашы әне шыңына
Қаратау тұр тас түйін.
Қатал уақыт сынына
Қалт етпестен қасқып.

Тарландардың өзі де
Таудай ұзақ жасар ма?!
Ет жүрегің езілер,
Соны ойласаң қашанда.

Атта, бауырым, алқынбай,
Ажалды ойлап босамай.
Қаратаудың даңқындай
Атың ұзақ жасағай.

Ырқап қалып дәрігерге көрінгенде,
Мүсіркеп дейді маған:
— Көңіл демде!..
Дүние ағып кетсін,
су боп кетсін.

Қарама шашылғанға,
төгілгенге.

Елпілдеп, ес жимаған жас балаша
Толқыма, тебіренбе көрінгенге.
Жүйкеңе жүк түсірме...

тең-құрбыңның
Сонда сен көп жасайсың көбінен де.

...Оп-оңай соның бәрі сөз-ау саған?!
Тозсам мен, тыныштықпен тозам содан
Мен өзім жыр жазғанда толқымасам,
Қалайша оқушыма қозғау салам?!

ҚЫСҚЫ АУЫЛДЫҢ КӨРІНІСІ

Қыдыркелдіге

Қысқы дала...

кешкі мөлдір тыныштық.

Салқын ауа самалынан сімірдік.

Маралдың станциясын көзге ыстық

Артқа тастап,

оңға шұғыл бұрылды.

Құлдилап жол құлай берді кілт бірден

Панорама шымылдығын ашқалы:

Түсті кино кадрындай

түкпірден,

Ауыл көркі бері жылжи бастады.

— Қарашы әне

Қараңғы ымырт ішінде

Қатар-қатар терезелер шуақты

Шамы жанып, кең үстелдің үстінде

Сайрап тұрған транзистер сияқты.

Алыста — көздің ұшында —
Ап-айқын еді адырлар.
Жап-жаңа ғана осында
Көріп ем айқын,
бәрін дәл.

Әйнектей тұтқан қос шілтер
Буалдыр тартты жаңбырдан.
Шегініп әрі қашты жер,
Айрылып қалдым адырдан...

Бусанған әлгі әйнектей,
Көңіл де кірбің тартады:
Қол жетпей,
ол ма, ой жетпей,
Үзілер арман арқаны...

Қараймын балалық шақ сәттеріме,
Рас онда сәт кемі де,

«Қап!» көбі де,
Есейген махаббатпен көз салғандай
Бастауыш мектептегі дәптеріме.

Бастап жүр балаң жылдар

«Жаман» ырым:

Жігітке сәуле төгер саналы ұғым.

Мен әке атансам да үш балаға,

Ұстаз боп айтады ақыл балалығым.

Үйір боп жөнді-жөнсіз үйретуге,

Оп-оңай жас көңілді күйрету де:

«Мұндайда бала кезде қайтіп ем?» — деп,

Өзімнен сұрап алам үлгі етуге.

Пискарев бейігі мен Мамай қорған...
Пер-Лашез...

Марс даласы...

қалай толған?!

Сыйлатып арттағыға аруағын
Бұрғызған атың басын талай жолдан?

Алдыңғы кейінгіні толтырады:
Өлілер бейітінің топырағы
Әдетте тірілердің

дамыл-дамыл

Бірлікке басын қосып отырады...

АҚЫНҒА АҚЫН АҒАЙЫН

Азия, Африка елдері жазушыларының Алматыда өткен V конференциясының шетелдік озық өкілдеріне.

Танымас ек біріміз-бірімізді,
Кешер едік, біліспей, күнімізді.
Достық атты жайлаудың кең төрінде
Табыстырды әр елдің жыры бізді.

Әлімсақтан ағайын ақынға ақын,
Күрескерлік рухың — затың жақын.
Жасын болып жайраттың зұлымдықты,
Көрген жоқсың оғыңды қапыл атып.

Сіріңкенің күлденген басыменен
Абақтыда жазылды асыл өлең.
Жігер сыйлап халқыңның жүрегіне,
Қапастарды бұзды жыр, тасын егеп.

Жер бетінде қиянат, қорлық барда,
Жер бетінде қанау мен зорлық барда,
Ақын жаршы басатын ащы айқайға,
Шын ақынның дауысы қарлыққан ба?!

Жер бетінде әлі де бір адам аш,
Жүрсе әлі бір пенде тыр жалаңаш,
Маза болмас ақында, маза болмас!
Сергек ақын кірпігін іле де алмас!

Мембрана — ақындық сезім егер
Мұқалмаса,

ойың — от,

сөзің — ерен...

Ақын достым!

Өр шабыт-беймазалық

Тілейтiнiм саған да, өзiме де!

ӘДЕБИЯНЫҢ ӘНІ

Баянтау, менен қазір алыстасың...
Сонда да көңіл неге алыстасын?!
Сағыныш сарғайтады сарғалдақтай
Жылдарым аққан судай ауықсасын.

Түсімде гүлін құшсам, қырларыммен
Қиялым күнде қалай қауышпасын?
Қыз күнгі тақиямның үкісіндей
Көремін үлпілдеген қамыс басын.

Дәм жазып бара қалсам Баянтауға,
Табар ем көзді жұмып таныс тасын.
Көзімді жұмсам, көңіл айнасына
Көлбете Жасыбайын тау ұстасын.
Төбемде шырылдасын бозторғайың,
Тереңнен әуілдегің дауыстасын.

Ғұмырын жыр еткенде кәрі-жасың
Бұхардың толғауындай тауыспасын.

Көгіңді, көңілді де бұлт жанамай,
Күн тұрсын «Ақбетіңнің» шалып басын.
Баян тау, қазір менен алыстасың...
Сонда да көңіл неге алыстасын?!

* * *

Ақ шыныдай аппақ қана өпкен нұр
Көздің жасы таза дейсің мөп-мөлдір.
Тұнықтығын, кірсіздігін қайтеміз?
Көз жасындай кермек емес қай теңіз?
Жай теңізде кеме жалдап жүземіз.
Көз жасынан не тауып не сүземіз!

Жау оғының өтіндегі
Жауынгердің бекімі еді.
Омыраулап отқа кірер,
Қымсынбайтын өкім еді,
Өзге батыр сияқты о да
Қылымсымас дөкір еді.
Ақылға да асқар-биік,
Айлаға да жетік еді.
Талмау жерді табатын дәл,
Шарт сынатын шекігені.
Қас-дұшпаны айбынатын,
Ол ауырса той қылатын.
Бетпе-бетке шыдамайтын,
Қарасынан қаймығатын...
Кешеу қосып өлеңіме,
Әттең кешеу жайдым атын.
Бетховен — шаш, арыстан — бет,
Жаны — өділдік, қарысқан кек.
Еске алады ел де дәйім
Жауыздықпен алысқан деп.

СОДАН ҒОЙ...

Таба алмай дәл атауды тосылған кез,
Бір пенде ұқтырмаған мәнін маған,
Ғұмыры құлағыма шалынбаған
Тың сөзді айтып салам тосыннан тез.

Қазақтың оралмаған қаламына,
Қыруар томдардан да табылмаған,
Тың сөзді айтып салам тосыннан тез,
Таба алмай дәл атауды тосылған кез.

Қырық жыл тілдің майын шағып жүрген
Білмейтін академик ғалым ағам
Тың сөзді айтып салам тосыннан тез,
Таба алмай дәл атауды тосылған кез.

Таба алмай дәл теңеуді тосылған кез
Тың сөзді айтып салам тосыннан тез.
Ақ сүтпен бірге дарып бойымызға,
Бәлкім ол қанымызға қосылған сөз.
Содан ғой Ана тілі дейтініміз,
Сол тілде ақыл кіріп, ашылған көз.

Жаздың қанық бояуын
Жаңбыр шайып жуды ғой.
Күзде көркі семгенін
Көріп, қырды аядым:
Әсемдіктің өлгені
Әрқашанда мұңлы ғой.

Көрген соң буырыл шашымды,
«Жасыңыз, — дедің, — нешеде?
Асырып айтсам жасымды,
Жастығым, сірә, кеше ме?
Кемітіп көрсем расымды,
Жылдардың ізі өше ме?

Күнім бар татыр бір жылға,
Жылым бар айға татымас.
Жібімес ынжық, болжырға,
Уақыт қандай қатыбас!

Болғанмен бір жыл он екі ай,
Он екі ай бір жас емесін.
Түсіндім мен де, бөлетай,
Кешкен соң тірлік егесін.

Тегін емген анасының ақ сүтін
Ойлап жатқан ол жоқ әлі мақсұтын.
Мамық төсек, майда жастық, тыныш төр.
Қысы жаздай жайдары күн, жақсы түн.

Соның бәрі мойнындағы несие.
Несиесін ескертеміз несіне?!
Несиесін өтемесе өскенде
Ол білер ме болмайтынын кешуге?

«Сүйеу бол да үлкендер мен кішіге,
Сүйел болма туған жердің төсіне».—
Ата-ананың ақ тілеуі, батасы
Әр қашанда соны салғай есіне.

ПӘКТИК

Далаға шыға келсең, жаңа тұрып,
Күн жалтыр,

шыны мөлдір ауа тұнық.

Пәктікке шақырғандай адамзатты
Пәктіктен бар табиғат жаратылып...

ҚАРАҒАЙДА ДОМБЫРАНЫҢ
САЗЫ БАР

Бейнелеп бере алмастай мың том мұра:
Көңілге шаттық сыйлап,

мұң қондыра,

Қарағай сыңғырлайды құлақ түрсең,
Құдды бір күмбірлеген мың домбыра.

ДОҢҒАЛАҚТЫҢ ӘНІ

Мен бармын

көкте,

суда,

қырат-қырда,

Мен бармын

самолетте,

тракторда.

Қолыңда сағатың боп сыртылдаймын,

Шегіне жетпей тынбан жырақтың да.

Ежелгі дөп-дөңгелек доңғалақпын,

Бел астым,

тауға шықтым,

сорға баттым.

Еңіске еңкейгенде салдырлаттым,

Жазықта

майда ғана жорғалаттым.

Мезетте тоқтай қалсам жорғаламай,

Тіршілік тыныстайды онда қалай?

Күн көріс қиын

бүгін доңғалақсыз,

Мен айнала берейін өрге қарай,

Мен дөңгелей берейін алға қарай!

ЕКІ КЕЗЕҢ

Бала кезде аға досым көп еді,
Солар мені сүйемелдеп, жебеді.

Тауға өрмелеп,
табанымды тілдірсем,
Сөгіп мені:
«Сумұрынсың!» демеді.

Кемел жаста іні досым көп менің,
Жауратпайды,
тосады да от лебін.

Ендіксем де,
екпініне елігіп,
Талай асу,
қияларға беттедім.

КЕЛЕШЕККЕ КӨШЕТІН КЕШЕГІЛЕР

АҚЫНДЫҚ ҚАДІРІ

Ұлы жырлар өз тілінің
Аясына сыймайды:
Қамқор ойын, ізгі сырын
Адамзатқа сыйлайды.

Әрбір халық үн қатады
Ақынының тілімен:
Адамзатқа тыңдатады,
Ұғысады ділімен.

АЛЕКСАНДР ПУШКИНГЕ ҮШ ПЕЙІ.

I

Саған шексіз сый-құрметін көрсетіп,
Мені халқым аттандырды елші етіп.
Ал елшілер келеді ғой Тіріге
Тауыспаған өмір жолын өлшетіп.

II

Ұлылардың алды деген оңай ма?!
Кішілерді санатына санай ма?
Келгендеймін кемел Пушкин тауына
Өз атымнан емес,
өзге орайда.

Оған әсте шамданар да, ойым жоқ,
Келгендеймін атқосшы боп Абайға.
Теңін айтсам,
Тебіреніп Пушкин де
Маған мойнын бұратындай қалайда.

III

Бойшаң ұлы,
ойшаң құлы құдайдың
Қарағайдан
Ақын жайын сұраймын.

Екі жүз жыл жасаған бұ қарағай
Пушкинменен сырлас өскен баладай.

Білетіндей, қарағайға аяндай
Заман мұңын толғағаны Бояндай.
Самсаған қол кернеп Сенат алаңын...
Тігеді ақын көңілің жанарын.

Дар астында бес армандас... бес бейне...
Ақын жүрек ақ патшаға кешпейді...

— Айтшы,— деймін.— Қандай еді ол өзі?
Отты ма еді? Өткір ме еді мінезі?
Дегендей боп: «Ел қамқоры! Ақ иық!..»
Тербеледі, басын ағаш сәл иіп.

АБОВЯН

Қыңқ демес ер қылыш қиса өз басын,
Елі үшін жылап, жасырмаған көз жасын.

Армения азасы мен наласы —
Абовяанның жүрегінің жарасы.

Жетіп ойы,
Жетпей қолы арманға,
Жұмбақ түнде «Хош!» айтқанда жалғанға,
Тарап-тарап асқаралы тауларға
Армян үшін ауа болып қалған ба?!

ЖАМБЫЛ ЖӘНЕ ЖАНДОСОВ

(Баллада)

Зер қадірін зергер біледі.

Халық даналығы

Қалатындай қаны ұйып,
Қанат қақпай ақ нық,
Шамырқанбай, шағымбай,
Шайын да ішпей дұрыстап,
Найзағайлы қара бұлт
Төнгенімен жаңа күрт
Жауа алмаған шағындай
Сап-сау белі құныстап,
Ақын жатыр құрыстап...
Сергектікке кіді қас
Сексен сегіз — сұмдық жас —
Темір торсыз бір қыспақ,
Жанышты ма уыстап?!

Ешкі де жоқ, қой да жоқ,
Қолқысқалық ойда жоқ,
Уайым-мұңы басқада:
Соғылғандай маңдайы
Тарқап кеткен тойға кеп,
Шабытсыз шақ ақынға —
Тарс бекулі тас қора.

Қаңтарулы домбыра
Тасырқаған дүлдүлдей,
Көңілге мұң қондыра
Күңіренбейді, күмбірлей.
Қырғи тілін тияр ма,
Қымбаттысын қияр ма:

Өлең шіркін ұйлығып,
От басына сияр ма?!
Шайын да ішпей дұрыстап,
Жырау жатты құрыстап.

Кеше де сол, бүгін сол,
Бүрмегендей бұрын сор:
Іш құсасы меңдеді,
Ешкім елеп келмеді.
Ешкім пейіл бермеді.
Ұмытты ма ел, тегі.
Кімге мұңын шертеді?

...Жүрек кейде жүрекке
Жырақтан-ақ үн қатар:
Тоғысып бір тілекпен
Бірін-бірі тыңдатар...

Ақын десе, жыр десе,
Асын жерге қоятын

Жаны сусап шөлдесе,
Жырдан табар тоятын
Ораз аға сол күні
Тебіренді — толқыды.
Нұсқаушыны алдына
Ол шақыртып алды да,
Терезелес теңіндей
Сырын шертті, керілмей:

— «Менің пірім — Сүйімбай,
Сөз сөйлемен сыйынбай» —
Дейтін ақын қайда жүр?
Дауылпаздай қайда жыр?
Шен-шекпенді шұбар төс,
Шынжыр балақ шақардан,
Қиянатшыл қанқұйлы
Қызыл көзді қаһардан
Қаймықпаған қашанда,
Әлеуметке еңбекшіл
«Алтын төте» атанған.

Жамбыл қайда? Бүгін де
Көрінбейді қатардан.
Көрі тарлан қызынбай,
Қалай жым-жырт жата алған?!

Шағы ма екен
кіріптар
Кәрілікте маталған?..

Майбұлаққа барып көр,
Майталманды тауып бер.
Аңдап сөйлес ақынмен,
Алматыға алып кел.
Жеген төлдей шытырды
Жас нұсқаушы шытынды.
Кейде адам мініне
Үндемеген ұтымды...
Қара Әмкамен ауылға
Жөнep кетті шабарман.
Ораз отыр мамырлап
Ой-нүктеге қадалған:

—Мың ауызға татыған
Бір ауыздар дуалы.
Қадірменді халқы да
Соны тыңдар қуанып.
Жүз үгітші сабылтып,
Жүгірткенше қиырға,
Бір ақынды шақыртып,
Сайратсақшы жиында...

...Кірбің көңіл

Әмканың

Келе жатып үстінде
Арлы-берлі жортады
Алуан ойдың ішінде:
— Ақынды әкім менсінбей,
Әкімді ақын теңсінбей,
Кер заманнан кереғар,
Қилаптығын көре қал.
Суға түсіп өлсең де,
Суыққа ұшып өлсең де,
Қайтсін сені ұлықтар,
Өзіңді-өзің көмсең де...

Ұлық түгіл, «Ел!» деген
Ұран шашқыш Алаш та
Шақырып бір көрмеген
Мынау Ұзынағашқа.
Жарты патша, құдірет
Күбірнәтір бір рет:
«Ақ патшаны мақта» — деп,
«Пірезіпті жақта» деп,
Алматыға алдырған.

«Қайтардың,— деп,— меселді»,
«Тыямын,— деп,— кеселді»
Маған кісен салдырған.
Ойда жоқта әкім бұл
Мені қайдан шақырды?
Тасыр мінез біреу ме
Тәлкек қылмақ ақынды?

Адам тілден татады,
Кімнің мынау шатағы?
«Өрттен қалқан табылар,
Өсекке жоқ тосқауыл» —
Осы сөздің жаны бар,
Әурелер ме босқа бұл?
Жоқ деймісің сұм жауыз,
Жеңіл ойлы жел ауыз,
Күншіл пиғыл, кер ауыз...
Сырттан мені жамандап,
Тор құрды ма амалдап?

* * *

...Сәлем — сөздің анасы,
Сөз — көңілге баспалдақ:
— Ассалаумағалайкөм!
Абыз ақын, өз ағам.

Көкірегіңде қоздаған,
Сексеуілдей маздаған
Көзіңде тұр (кеш деме)
Жастық қайрат ажары.
Әлі ешкім кешпеген
Алдыңда жыр базары!
Кәрілікке жығылма,
Қон қайтадан тұғырға,
Тау қыранша дүр сілкін.
Жыраулардың басысын,
Көне қайнар аршылсын,
Жаңа бастау ашылсын,
ТAUDAN ҚҰЛАЙ ЖЫР ШІРКІН
Ағыл-тегіл тасысын.
Дана сөзге даңғылсың,
Әлі жастан алғырсың.
Жұртың отыр сағынып,
Даусың қайта жаңғырсын!

Ақын — елдің еркесі,
Өрге тартар серкесі.
Арғы-бергі ғасырдың
Енді сырын шертесің...

— Тімің қандай майда еді?!
Бұған дейін қайда едің?

Айналайын көзіңнен,
Ораз балам — ораздым!
Кәрілікпен өзім де
Әлімсақтан аразбын!

Жайсаң балам Жандосов!
Сөнеріме жеткенде
Шырағыма май қосып,
Шаршағанда әл қосып,
Желпінермін демеп ем...

Қолтығымнан демеген
Рахымет жылы сөзіңе!
— Біз — кәдімгі әкімбіз,
Сіз — қадырлы ақынсыз.
Не біледі безерген,

Ел айтады ежелден:
«Әкім — бір-ақ жұрттыкі,
Ақын — барша ұлттыкі».
Сіз секілді гөзелден
Сол шындықты сезем мен.

Екшеп жүрдек жылдарын,
Ішке түйіп-жиганын

Ірікпеді Жандосов
Көкейіне тұнғанын.

Жымиып қарт тыңдады.
Жырлап кетті тағы да:
— Өткір алмас шағында,
Шабыт барда жанында,
Білемісің әріден
Жамбыл қанша жырлады!
Қалған шығар әлі де
Онша-мұнша жұрнағы...—

Бүге білмес сыр сақтап
Толқыды Ораз тағы да:
Сүйіп алды құшақтап,
Ырза болып шалына.
Көпті көрген жырауың
Қыран қанат қияғын
Жая қалса,
 бар әлем
Құшағына сиярын
Әлі ешкім де, әлбетте,
Білген жоқ-ты ол сәтте.

Қайта тауып, шарқұрып
Бүкіл қазақ халқының

Жаңа жанған бағы үшiн
Ленинге ұлы алғысын
Жырмен орап, шалқырын
Әлі ешкім де, әлбетте,
Білген жоқ-ты ол сәтте.

Сына жаздап боранда
Қайта бүрлер бұтақтай,
Апаттардан аман қап,
Ашылмаған кітаптай.

Томағасын сыпырып,
Үлгірмеген сұңқардай,
Бөйгісіне жұтынып,
Қосылмаған тұлпардай.
Жанар таудай бір тынып,
Әлі тұрған бұрқанбай...

Бүкіл дүние сағына
Құлақ түрер сөзіне,
Биік мерей тауына
Шырқап шығар кезіне
Жамбыл беттеп барады...
Ту сыртынан дананың
Жаны жайсаң Жандосов
Сүйсіне ұзақ қарады...

ЕСТАЙДЫҢ ӨСИЕТІНЕН

Әні мен жырдан тапқан қос тоятын
Жездемдей жақын еді Естай ақын.
Шаршы топ, ұлы жиын, ән-бәйгіде
Жүлдесін алушы еді қоспай атын.

Бір жылы ел аралап ала жаздай
Томпаңдап, қасына ердім, бала қаздай.
«Тағдырым домбырасын киды, — дейтін, —
Бақытын махаббаттың маған жазбай.
Ғашықтар көңіліне дық түсірмей
Артымда опа-адалдық қалар азбай»...

Жақсы да рас екен жаттық жоғы,
Маңдайға басылғандай пәктік мөрі.
Есіркей еркелетті Есағамыз
Көзімнен көрді ме екен өткір шоғын.

Сап-салқын сары қымыздан татып жатып,
Бұп-бұйра насыбайдан атып жатып,
Қазақша қара сөзбен сөйлей алмай,
Мәтелдеп, тақпақылдап, нақылдатып,
Өзі де оны аңдамай,

Алаңдамай

Өлеңді төгуші еді лақылдатып:

— Ұғып ал жас кезіңнен
Тіл азабы ауырын.
Жерде қалар сөзіңнен
Елде қалар сөздерің
Молдау болғай, бауырым!..

ӨЛМЕС ӨНЕГЕ

(Илияс Жансүгіровке інілік ізет)

Оқ жүйрік, құлан шабыс,
қыран намыс
Өкпесі өректімес қиянға алыс.
Шақырғы ту — жырың бар
Шартарап,
Шалқарларға ұрандағыш:
Жатқа айтса кәрі құлақ
кәриялар,
Сөзіңмен сәби сырлас, ұлан таныс...

Ақылың сара болу,
дана болу,
Жолында ақиқаттың саналы өлу —
Түптің түбі күнінде
Халқыңа
адал жүрек
бала болу!
О, сабаз, осыны ұқтым өнегеңнен,
Сөз бе екен жүрегіңнен жара көру...

Сөздерден жалқын төгу,
ақын болу,
Селт етпес, көзсіз ердей батыл болу —

Түптің-түбі күнінде

Халқына

бауыр еті

жақын болу!

Сөз бе екен (осыны ұқтым, сабаз, сенен)

Қаламың қолдан ұшып,

қапыда өлу...

Сен емес пенде-сүлде, белдесуде

Сүмпііп сүйретілген селбесуге.

Жай қазақ боп туған да,

өлең сөзде

Жаралған құдайлармен теңдесуге.

Жыршының оқ өткенмен өңменінен,

Жырының дарымапты оқ кеудесіне.

Оқ жүйрік, құлан шабыс,

қыран намыс

Өкпесі өрәкпімес қиянға алыс.

Шақырғы ту — жырың бар

Шартарап,

Шалқарларға ұрандағыш:

Дәл тұстас дәуірге сай өстің...

Енді

Ұрпақпен

Уақыт атты шыңда табыс!

ЛЕНИНГРАДТЫҚ МҮСІНШІНІҢ ШЕБЕРХАНАСЫНДА

1

Басыңдағы шабытты ойдың ағыны
Жүрегіңнің сәулесіне шағылып,
Оң қолыңның қарын бойлай, саусақтан
Саз кесекке құйылғандай ағылып...

2

Бұл міне Лицейдегі балғын Пушкин!
Ұғынып терең, соның жанын құштың.
Аузынан ақтарылып ақиқат жыр,
Көзінен жарқылдардай жалынды ұшқын.

Ақынды парықтайды анық ақын:
Біз емес әсемдіктен жалығатын.
О, Борис, қолыңды әкел!

Бір ағаңмын

Өзіңді, өнеріңді сағынатын.

ЗАҒИП

Шың еңселі, құз кеуделі, тау тұлға
Тәкаббар қарт отыр үйдің артында.
Өзін өлім алдында да қор тұтпай,
Күймен жеңген қобыз ата Қорқыттай.

Айбынды да, аруақты мүсіні
Бір көргеннен үйіргендей кісіні.

Күнді көрмей, тұнжыраған туасы,
Түн торлаған өттең көздің ұясы.

...Мойнын бұрды, құлақ түрді көл жаққа,
Айтты-айтпады, қара жолдан сол шақта
Бір машина бері қарай бет бұрды,
Ә дегенше, кең аулаға кеп кірді.
Дабырласып түсіп жатыр топ кісі,
Келеді ұшып етжеңділеу шеткісі.

Қарт қалбақтап бір отырды, бір тұрды.
Қос қанатын алға жая ұмтылды:
— Атын айтпай, анадайдан танитын
Әне менің келе жатыр Сәбитім!

Емпеңдеген ебедейсіз дәу сынды
Құшырлана құшақтарын қаусырды.

— Өзіңсің бе, өзіңсің бе, бауырым?!
Сағындырған ауылыңның қауымын:
Ақындықтың бар екен-ау «шатағы»:
Өзің келмей сөзің келіп жатады.

Ойнап айтам, маған аян әр күнің,
Көлеңкеңнен көз жазбаймын, жарқыным.
Батыс, шығыс... — бәрін жүрсің, аралап,
Қолың тимес, жазғырғаным обал-ақ.

— Уа, Иса аға! Амансың ба, алыбым!
Көп ішінен жазбай қалай таныдың?

— Арай да бар, аяз да бар дауыста,
Соған қарап, айырамын алыстан.

Үнде салмақ, жылы шырай, бояу бар,
Жаман шалды жақсы сөзбен аяңдар.

Адамбыз ғой жылылықты іздеген,
Адам жанын мұздатпаңдар сызбенен...

ҚЫРАН ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

Жас бала жеті жасар білер нені?
Жетіде дүниені кім түгендеді:
...Әйтсе де қырық жылдай зердемде жүр
Өшпеген бір оқиға сілемдері.

Маралды — жазық қырат көдесі көк,
Тау түгіл, бұдырайған төбесі жоқ.
Салмайды бүркіт ұя...

құсбегі кім?

Солардың ойымызда елесі жоқ.

Үйрек пен қаз ұшады самсып күзде,
Қырғи мен күйкентай бар қаңсық түзде.
Естиміз атын ғана, затын көрмей,
Сұңқар да, қаршыға да таңсық бізге.

Сол дала ғасырлардан өзгермеген
Туасы ыстық екен көзге неден?!
...Бір күні келді кенет құдай айдап
Қияннан құс баласы біз көрмеген.

Қиядан орағытып маңып қана
Қанатын қақпай баяу қалықтаған.
Көрінді құдіретті көк патшасы
Қалайда балақ бауын ағытпаған.

Жүргендей атыраптың қамын ойлап,
Қыран құс ұзақ ұшты сабыр-жайлап.
Бұл не құс?

Кімнің құсы?

Қайдан келді?

Аңырып аузын ашты ауыл-аймақ.

Қамшының өріміндей балақ бауы
Не себеп, ағытылмай, салақтауы?
Атамнан сұрады көп бір жас жігіт
Ешкімнің жаратпайтын жалақтауын:

— Жүрген жоқ тоят іздеп, қызыл аңдып,
Тоймаққа жайратып сап, қызыл қан ғып.
Мен білсем: бүгін оны шарқ ұрдырған
Намысшыл от білтелі қызу қандық.

Қыран ғой бір-ақ бүрер егескенін,
Сабаздың самғауы бұл емес тегін.
Иесін біреу өлтіріп кетті ме екен?
Кім білсін, тудырғанын егес ненің.

Шоқ қайың, бергі шілік, арғы талдың
Көзімен сілкілейді әр бұтағын:
Қылт етіп көлеңкеден көрінер деп,
Тздейді түбін тінтіп бар бұтаның.

ТҮРКСТАНДАҒЫ КҮМБЕЗДІ КӨРГЕНДЕ

Тауап қып табынса да талай діндар,
Тамаша ғимаратта таудай сыр бар:
Қарашы аспан теңдес ақ күмбезге,
Қалауын келістірген қандай ұлдар?!

Сұлулық — ол махаббат — асыл сүйгі,
Қызығып

қиюласқан тасына игі,
Жоқ құдай хикіметін ұмытып ел,
Құлдардың құдіретіне басын иді.

Меніңше, келмейді жұрт діндарлықтан,
Келеді іңкәр жүрек-діл барлықтан:
Ақыл — ой асқарлығы аталардың
Кем түспес жер бетінде бір халықтан.

Ертеде естен кетпес бала кезде
Құмар ем бүгінгімдей дана сөзге.
Құлағым түрік еді, кеудем сергек,
Қарайтын іні жаста аға көзбен.

Көршілес қарт бар еді Қаһар деген
(Құрдас-ты менің мейір атамменен),
Күбірлеп оңашада отыратын
Бірі өзі тілдескендей жаһанменен.

Қабағын қалың ойлы түн басатын,
Қалаған қыштай

Сөзі жымдасатын.

— Сөйлейсіз неге өзіңіз-өзіңізге?

— Қайтейін өйтпегенде, — деуші еді шал, —
Ақылды тең қалмаса сырласатын.

ЖАРАЛЫ АҒАШ

Ағаштың да айтары бар,
Өттең ғана тілі жоқ,
Ағаштың да пендеге ұқсас мұңы көп.
Қарашы әне кегі бардай өшіге
Озбыр біреу ақ қайыңның төсіне
Шеге қағып, кете барған, есіре.
Жаралы ағаш

жылап тұр...

Ұққыш болсаң, үнсіз мұңға

құлақ тұр.

СУРЕТ

Лаймонис әзілдеді сонда маған:
— Көп фото түсірдің-ау
Өзі үшін, өзге үшін де осылайша
Ескерткіштер жасайды

қолдан адам.

Тозбайды альбомыңа салынғанда,
Қарап қой латыштарды сағынғанда...
— Достым-ау, өшпейтін де,

тозбайтын да

Жүректегі сурет қой, нағылғанда:
Бұл тілге өлеңім бар аударылған,
Бұл жерге тамған тамшы қанымнан да,

ЖУАЛЫ ЖЫРЛАРЫНАН

ЖЕР АТЫ — ЖЫР АТЫ

Жер — судың аттарында жырдың нәрі.
Тұнады сөздің сөлі, сырдың мәні.
Осында такаббар тау маңғаздығы,
Осында ормандардың бұлбұл әні.

Осында мөлдірліктің тамшылары.
Ғаламат ғасырларды қаусырғаны!
Алматы-Ташкент жолы сорабындай
Асыл жыр қайтып қана таусылады?!

Ежелден ел жадында шырақ жағып,
Уақыт шоқтығында тұрақтанып,
Күйіктің асуы алдан шыға келер
Тірі аңыз, өлмес тарих сияқтанып.

Шақпақта шабытыңның шақпағын шақ
Қорықпа кетермін деп шатқа құлап.
Мың түрлі күйін тыңда Мыңбұлақтың
Қызынба — қызыл тілдің қақпағын жап

Тай мініп Бауыржан боп Билікөлде
Қисыққа қыңыратқып килігем бе?
Қызықта Құрманбек боп әнге айналып,
Лашын қызулықпен шүйлігем бе?!

Теңеуін кемел ақын таба алмастай
Жарқырап ай астында ақ алмастай.
Жүйткүін жүйрік судың көрген халық
Атапты «Сұлу сүңгі», жаза баспай.

Жақсы жыр деп тілейсің сағы сынбай
Жайылса-ау жалпақ елге нәрлі судай
Тауларды көктей өтіп алыс кеткен
Өр өзен Қошқарата ағысындай...

Тамсантты талай дәстүр, талай үлгі,
Шоласың Жуалыда маңайыңды.
Қаңтарда жуа иісі бұрқырап-ақ
Тұрғандай ашып көңіл-сарайыңды.

Жер-судың аттарында жырдың нәрі,
Тұнады сөздің сөлі, сырдың мәні.
Осында такаббар тау маңғаздығы,
Осында ормандардың бұлбұл әні!

КӨРМЕСЕҢ ДЕ КӨҢІЛІҢДЕ

Көрмесен де диқан баба даласын,
Көрмесен де жұмысшының қаласын,
Көңіліңде көркіменен жайнатып,
Көңіліңмен суретін де саласың.

Қиялыңмен өзен-өлке саласын,
Аралайсың асқар таулар арасын.
Көңіліңмен елестетіп көзіңе,
Бар бояуын, нәр бояуын табасың.

Көрермін деп үміт еткен бір күні-ақ
Жердің аты, елдің аты «Мыңбұлақ»
Көңілімде көрінісі көлбеңдеп,
Құлағымда сылдырлайды жыр құрап.

Жердің аты, елдің аты — Жуалы
Жуалының қасиеті дуалы.
Жуалыда топырағы құнарлы
Тәуір жандар,
Бауыржандар туады.

САЛТАНАТ ТУЫ

*Ұлы Отан соғысының ардагері
Тұрта Нұржігітовке*

Тұрта тұр салтанатты ту астында
Толғаныс толғанысқа ұштасты ма.
Бір жүрек үндеседі мың жүрекпен,
Бір тасқын тоғысқандай мың тасқынға.

Маңғаз бұл ер еңбекті пірім дейтін,
Маздаса сексеуілдей дүрілдейтін.
Алғыр бұл ақылымен ақсамайтын,
Саңлақ бұл сезімімен сүрінбейтін.

Елуде ер азамат елпілдер ме,
Ерсі ғой албырттанып еркіндеу де.
Алайда, кешір,
Бұл сәт жүзіндегі
Сезімнің сыртқа тепкен өртін көр де.

Насаттың лүпілінен бүгін кеуде
Сәл толқып, буын шіркін дірілдер ме?!
Атынан совхозының тұр ғой Тұрта
Көтеріп туған елдің туын төрде.

Қарты да құлшынған соң жастан қалмай,
Мәртебе биік бүгін асқар таудай!
Ешкім жоқ коллективте көзге түрткі
Игілік ортақ үлкен дастархандай.

Маңдайлар аптап күнде таңнан терлеп,
Зәулімге зымыраса арман өрлеп,
Мерейдің туы болып шалқиды екен
Есесі қайтқан қайрат, жанған еңбек!

Шалқыса ән арнасы, күй кемері,
Дуылдап думан-тойдың дүрлегені —
Серпілді бесжылдықта біздің совхоз,
Одақтың оза шапқан жүлдегері.

.. Кешенің үңілмесең көзіменен,
Қалайша бүгінгіні сезінер ең:
Есіне түсті оның сойқан соғыс —
Деген шақ: «өлтірмесем, өзім өлем».

Уақытша айды ұмытып, жылды ұмытып,
Жортқан да қанды кешіп, мұңды жұтып,
Шашағын сертке сүйген қызыл туды
Еске алды сақа сарбаз Нұржігітов.

Кімде-кім қайрап кегін, шыңдап күшін,
Қорғаса қимайтынын, қымбаттысын,

Сол ерлік жасайды екен алапаттай,
Татырлық орнатсаң да сындап мүсін.

Асырған даңқ-тауға тарландарды
Айқаста артта талай таңдар қалды.
Бойынан мұнша құдірет тапқанына
Қыршын жас өзіне-өзі таңданған-ды...

Жасампаз жасай білер, сомдай білер,
Ерлікті қолдай білер...

Сондай бұл ер!

«Біздің ел — жасаушы да, жауынгер де
Бақытын қолындағы қорғай білер!»

Деді іштен Тұрта міне ту астында
Толғаныс толғанысқа ұласты да,
Бір жүрек үндеседі мың жүреппен,
Бір тасқын тоғысқандай мың тасқынға

РАС-АУ

— Жазда кім Жуалыда кейіс көрсін?!
Шыбынсыз жазы қандай! Пейіш дерсің.
Таңданба — тауға шығып,
алқынбай-ақ
Жүз жасар кейуана жеміс терсін.

Көкпарға жаспен бірге қоссаңдағы,
Намысын бермес қарттар тоқсандағы...
Қырмызы ғалстукті батырлардың
Тау қойны толған лагерь — бостан бағы...

Жаздың әр тәулігінде той тойлаймыз,
Рахатқа көмілгендей пай-пайлаймыз.
Шақпақтың қысы бірақ тым қытымыр,
Қамшысы батып кетсе, қайқаңдаймыз...

Газикпен тартып кетсең бір қыстаққа,
Қаласың қанша күндік сын-қыспақта.
Жол біткен оппа қармен тығындалар
Бөрі сол батыс беткей, шығыс жақ та.

Қысында алай-түлей қар борайды,
Қуысты баса көме, тауды орайды.
Ақ боран ащы әніне басса бес күн,
Тұтқындай тыпыршуың сонда қайғы.

Тарынып табиғаттың лаңына,
Шарасыз от түседі шыдамыңа,
Сұрайсың аудан жайын

дүркін-дүркін

Жармасып телефонның құлағына.

Үш ай қыс сөз еткенде қырсығын сіз,
Баспайтын өкілді айтпа қылшығын мұз.
Кез келген үйдің кертіп сары қазысын,
Малта езген сорпасынан быршып жүрміз...

Менің де түйгендерім бар ішімде,
Айтпаймын сән үшін де, дау үшін де.
Түседі сондайда еске жалғыз үйлі
Шопандар құм ішінде, тау ішінде.

Аупартком секретары сәл кідірді —
— Басталған боран мынау алдың күнгі...
Тайытар бір майданың — сол жайылым
Дүниеде барлығыңды, нәрлығыңды.

Шопанның жайылымда үйі де бар,
Берместей ханға сәлем күйі де бар.
Сайрайды транзистор күні-түні
Алады жер-жиһаннан жиі хабар.

Қате айтсам, түзет, баурым, сөзімді бөл.
Шыдайды бәріне де төзімділер.
Шөбіңмен теңдеп буып арқалаған
Қаңбақтай домалатар өзіңді жел.

Жуырда күн қабағы ашылаң ма,
Қапталдан қасқыр ұлыр басынар да,
Кезенген мылтығыңды қабуға бар
Аш бәрі тайсалмайды ашынғанда.

Азапты ауырсынбай қапылыста,
Бауырым, өзіңді-өзің батыл ұста.
Саулықтар балағынан төл сорғалап
Төгіп бір берсе қайттің осы тұста?!

Үзгендей, үлгірмей-ақ ішіп асын,
Жүнісов түйді сөзін... түсін расын:
— Қойшымен сонда бірге болмағаныңа
Қарадан қарап тұрып қысыласың.

МОМЫНҚҰЛОВ ӘБДІЛДАМЕН СЫРЛАСУ

Түйдей құрбы-құрдаспыз:
Жолықпай-ақ сырласпыз.

Көрсен мейлі, қайдан гөр,
Біз — кешегі майдангер.

Бәукеңдерге ініміз,
Кішілікпен іріміз.

Жалдап қанның өзенін,
Кешкен қатер кезеңін

Құрбандардың көзіміз,
Айтылмаған сөзі — біз.

Жігіттердің басымыз,
Ұлғайғанның жасы — біз.

Соғыс мәрі бойында,
Жеңіс лебі ойында.

Қысылса да қыстықпас
Біз төкпейміз ыстық жас.

Оттан шыққан болатпыз,
Жасуға есте олақпыз.

Қайда көрсен, онда гөр
Біз — бүгінгі ардагер!

Қартаймаймыз ерте біз
Көпке жаршы — серкеміз.

Ассақтағы елуден,
Қалмаймыз біз шеруден!

Төл құрдасым — Әбділда!
Жас солдатша адымда.

* * *

Үзілдіріп, тірі өлтірген талайды
Тоқжан апаң махаббатта талайлы:
Аласұртып, ақылынан тандырып
Ақындыққа алып келген Абайды.

Қарлығаштай жақындап кеп, жанамай,
Уақыт деген күткеніңе қарамай,
Өте шығар... Өкініші қалады-ау
Өмір бақи жазылмайтын жарадай.

* * *

Қиын жазған қаныммен де, теріммен
Қимасымдай тартып алған өлімнен
Менің төрт жол отты жырым — төрт жылым
Қызыл бояу, ірі әріппен терілген.

* * *

Аяулы туған тілім-ана тілім!
Аңсасам бал ләззәтын табатыным.
Алысқа асылыңды апарысар
Мен де бір сенің мықты қанатыңмын

* * *

«Теңізі ажырамағандай жағасынан
Інісі айрылмаса ағасынан!..»
Осындай бір тілекті ұққандаймын
Ардагер ағаның көз қарасынан.

* * *

Ұнатам көпшілдікті — даналықты.
Жек көрем қараулықты, қаралықты.
Ұнатам өнердегі өзімшілді —
Ұнатам өнердегі даралықты.

* * *

Орын алсын ойшыл томдар, ортаңнан
Менің де бір қолтаңбам.
Қорықпаймын қаламын деп тапталып,
Тағдыр атты тарпаңнан.

* * *

Еліңнің ескірмейтін салтын сыйла,
Ешқашан туған жерді олқысынба,
Ерсі емес нәсер күні көгал кешіп,
Өтсең де жалаңаяқ алпысыңда.

* * *

Отызда айта алмаған сөз баласын,
Қырқында тебіренсең, тез табасың.
Лақылдап, төгілмейсің толы тұрып,
Танисың әр нәрсенің өз бағасын.

* * *

Сазайын бердік соққыға
сырттан келгеннің,
Сабаздар біздің ерледі!
Есімін қашап жазуға шаһит ерлердің
Жетпестей мәрмар жердегі.

* * *

Азабым бар азсынған,
Еңбегім бар көп сіңген:
Айды берсең азсынбан;
Күнді қисаң, көпсінбен...

* * *

Шаттық көлдей шалқиды,
Суаларын қайтерсің?
Гүлден жұпар аңқиды.
Қуарарын қайтерсің.

* * *

«Теңізі ажырамағандай жағасынан
Інісі айрылмаса ағасынан!..»
Осындай бір тілекті ұққандаймын
Ардагер ағаның көз қарасынан.

* * *

Ұнатам көпшілдікті — даналықты.
Жек көрем қараулықты, қаралықты.
Ұнатам өнердегі өзімшілді —
Ұнатам өнердегі даралықты.

* * *

Орын алсын ойшыл томдар, ортаңнан
Менің де бір қолтаңбам.
Қорықпаймын қаламын деп тапталып,
Тағдыр атты тарпаңнан.

* * *

Еліңнің ескірмейтін салтын сыйла,
Ешқашан туған жерді олқысынба,
Ерсі емес нәсер күні көгал кешіп,
Өтсең де жалаңаяқ алпысыңда.

* * *

Отызда айта алмаған сөз баласын,
Қырқында тебіренсең, тез табасың.
Лақылдап, төгілмейсің толы тұрып,
Танисың әр нәрсенің өз бағасын.

* * *

Сазайын бердік соққыға
сырттан келгеннің,
Сабаздар біздің ерледі!
Есімін қашап жазуға шаһит ерлердің
Жетпестей мәрмар жердегі.

* * *

Азабым бар азсынған,
Еңбегім бар көп сіңген:
Айды берсең азсынбан;
Күнді қисаң, көпсінбен...

* * *

Шаттық көлдей шалқиды,
Суаларын қайтерсің?
Гүлден жұпар аңқиды.
Қуарарын қайтерсің.

* * *

Тұяғымды серіппей,
Ұйықтаушы едім өліктей.
Енді міне түн бойы
Елегізімін еліктей.

* * *

Жәніміз тағдырдан жоқ тіленерлік,
Ата салт — баба дәстүр — кілең өрлік.
Жас толқын әр ұрпақтың өн бойына
Таралып қызыл қандай сіңеді ерлік.

* * *

Артыма қыз қалдырдым:
Өшпейтін із қалдырғаным емес пе?
Артыма ұл қалдырдым:
Өлмейтін жыр қалдырғаным емес пе?!

* * *

Кітаптарым —
Бұтақтарым.
Балта ала жүгірме,
Шырақтарым!

КҮЛКІСІЗ КӨҢІЛ ҚҰЛАЗЫР

АРЫСТАН МЕН АҚТЫШҚАН

Доктор көрсең аспирантпен мінгескен,
Арыстан де, ақтышқанға ілескен.

ЖАНУАР МЕН МЕМУАР

Жазда туған қозы деген жануар
Күзде жазды екі томдық мемуар.

ЛЕКТОР ТЕКЕ

Көрінердей парасатты сипатпен
Лектор Теке бақылдайды цитатпен.

КІТАП ПЕН КІТАП КЕМІРУШІ

Тышқанның сыры бізге мәлім, жолдас:
Кітапты кеміргенмен ғалым болмас.

ҰЛУ МЕН ТАСБАҚА

Ұлу айтты Тасбақаға:
— Маған тартқан жайбасарсың:
Мен шыққанда пенсияға,
Өз орныма жайғасарсың.

ТІС ПЕН ТУЫСҚАНДАРЫ

Төбелесте бір тістің сынығы ұшты :
Қалған тістер шегініп, сығылысты.

АСПАЗ БЕН АСХАНАНЫҢ ДӘМІ

«Бізге кел,— деп жүретін,— дәмді іздесең»,
Бас аспазға :

— Тамақтарыңыз дәмсіз екен,
Компоттарыңыз нәрсіз екен, десем,
Бұрқан-тарқан болғаны, түйіле қалып...
Ал өзі ауқаттанады екен, үйіне барып.

ШІРКЕЙ МЕН ПІЛ

Шіркейді піл мақтап жүрді он апта :
— Қанаттыда ұшқырлардың бірі осы!
Алжығаннан аман-сау ма Піл осы?!
Кейін білдік бірақ та,
Пілді шіркей шақырыпты қонаққа.

АҚ ШАШ ТУРАЛЫ АЗҒАНТАЙ СӨЗ

Жолығып қап бірге оқыған құрбысы,
Бәйбішемді найза-сөзге ілгісі
күлгісі

Кеп, кекетіпті:

— Жігітіңнің шашы ағарып кетіпті.
Қай жылғы еді бұл кісі?

— Оған мені уһілер деп, дәметпе! —
Біздің жампоз солай депті желөкпе
әлекке. —

Ай-жылында

Мезгілінде ағармаған шаштың да
Атасына нәлет! — де.

САУЫСҚАНДАР САМПЫЛДАСА...

Сауысқандар қауесет таратады,
Дәулер соған нанады бар атағы:
— Өйдай!
Жоғарылайтын болыпты біздің Торғай!
Күні бұрын құтты болсын айтыңдар,
Қапыл болмай:
Білмеппіз деменіздер «әттең, ойбай!..»

Шапшаң барып қайтыңдар!
Тұрма, қайқай!
Той бар,
Ойхай!..
Дуласты жаңалықты естігендер,
Қарбалас кешті түндер,
кешті күндер.
Тоғай түгел дүрлікті,
Елеуреді ел біраз:
— Сол Тораштан кім мықты,
Қыранбектен кемдігі аз!..
Қалт етпейтін Қаршыға
Қалбаңдады:
— Сөйт!
Бағыңды ал сына!

Жоғарылаған дос — жоғалған дос.

Дариға

Өзімізді ертең осың тани ма?! —
Деп тотылар, жасырмады шұбасын,
Шұбатты өсек шудасын...
Кім келсе де жақыннан не алыстан,
Табақтас боп бірге отырды Сауысқан.
Өректің өсектің ақ сайтаны
От мөлдірден шайқады,
Қыртыстасын жайпады:
— Тәйірі, өсер Торғайға
Аты да жетер мұндайда?!

* * *

Торғайсыз да дау аз ба,
Шырқамақ түгіл жоғары,
Жетпеді қолы лабазға.
Сауысқанға обалы!

МИЯУБАЙ МЫШЫМОВ

— Өсіп-өнген, үлкен ата қауымдас
Аң патшасы Арыстанмен бауырлас,
Табақтас та тамырлас
Жолбарысқа жиенмін.
Жолбарыстың құдасы
Қабыланға күйеумін.
Қабыланның жорасы
Барыспенен бөлемін.
Солар үшін өлемін!
Лауазымым жоғары,
Төбедегі төремін!
Не ішемін демеймін,
Ағыл-тегіл қорегім!
Деп Мияубай кергиді,
Жайлап алып төргі үйді.
Біреуі болмаса біреуі,
Мысықтың сөзіне сенеді.
Нақ осы арамның тілегі,
Нақ осы Мысыққа керегі.
Сөз емес-ау қалғаны,
Бөрі ішінде көкжалы,
Ит ішінде арланы... —
Ұят соған нанғаны!

Көрсө анандай Мысықты,
Арлан құйрық қысыпты.
Көкжал көрсө Мысықты,
Ұнжырғасы түсіпті...
Ал Арыстан, Жолбарыс,
Не Қабылан, не Барыс
Дүниеде осындай
Мияу барын білмепті.
Кетсін әрі —
Мышымовың кім? — депті...

БҰЗАУ БҰҚА

Бұқаның орны бос еді...
Бір өгіз айтты деседі:
— Не керек елдің өсегі,
Ғұжбас боп бұ да өседі.

Бұзауды бұқа орнына
Қойсаңдар, бар ма кеселі?!
— Өгіздің сөзі көшелі
Менің де ойым осы еді,—
Деп Қодас оны қостапты.
Сайлапты бұқа баспақты.
Бұзаудың маңғаз жатысы,
Ғұмыры жоқтай қапысы.
Қалтасын сықап құйылған
Бұқалық еңбекақысы.
Бірақ та істің қиыны:
Тоқсан сөздің түйіні:
Шетінен төлсіз қалыпты
Ферманың бүкіл сиыры.
Бұзауды бұқа қойғандар!
Обалы барын ойлаңдар.

СЫРҚАМАҒАННЫҢ СЫЛТАУЫ

Албырт та ғой жастық шақ,
Айлакер-ау Әлмұқан...
Елтіп жүрген мас құсап,
Әлмұқанға қалдым таң.

Күзетеді таң атпай,
Лор кабинет есігін.
Өзге ойларды жолатпай,
Жаттайды қыз есімін.

Жалынады қызды алдай:
«Емдеп бер,— деп,— қарағым!»
Қаратады қызармай,
Ауырмаған тамағын.

Көзің көріп, нандың ба
Такаббар қыз Алуаш.
Алуаштың алдында
Әлмұқанның бағын аш.

Дос дертіне қандай сөз
Болар ерен дару-ем.
Табылмайды ондай тез,
Зарығамыз зәруден.

Жан шипасын біреулер
Біле тұра, қимайды.
Онан сайын жүдейді ер,
Қимағаны қинайды.

Жөнсіз жеткен мансапта
Басы айналып құлауға
Шақ қалғанша жан сақтап,
Жарайды адам шыдауға.

Өзіне шақ деңгейден
Құлайды, асса жоғары.
Лауазымға дәндеген
Өзіне өз обалы!

Иесіне телміреді ит шөмеңдеп,
«Тым құрыса бір бауырсақ берер» деп.
Бұлғаңдаған құйрығы бар жазғанның —
Жалбарынып табан жалап азғанның.

Кей пенде өзі бұлғаңдаса да құйрық боп,
Ол байғұсқа бұйыратын сыйлық жоқ...

САНДЫҚ БЕТІНДЕГІ ЖАЗУ

Кілттеулімін... құпиямын сендерге,
Сұқтанып-ақ қарайсыңдар көргенде.
Тылсым жұмбақ ішім түгіл, түсім де.
«Қандай асыл бар екен,— деп,— ішінде?»

Әзірсіңдер ішіме де түсуге.
Ескертерім әуес көрген кісіге:
Онанда не табарыңды ойлағай,
Үңілсеңдер өздеріңнің ішіңе.

МАҚТАНШАҚ МАЙМЫЛ

Қара маймыл
Сиқына қарамай бір,
Суретшіге келіпті:
— Көзімен көргендер,
Сырласып жүргендер,
Сұлулық тергендер,
Сырттан да білгендер:
«Өзіңіз де,
Көзіңіз де,
Сөзіңіз де,
Бойыңыз да,
Ол ол ма
Ойыңыз да аумайды деседі.
Кемеңгерлер тумысынан көшелі.
Ұлы ойшыл екеуміз
Өте ұқсас екенбіз.
Салғың келсе суретімді
Танытқың келсе құдіретімді,
Мен позировать етейін,
Шақырған сәтте жетейін...

* * *

Маймылдар үйір позаға,
Адамнан бірақ оза ма?!

Ұлдар легі мен жырлар легі	47
Жолдар, жолдар	
Сипат	53
Бір сен деп...	
Тұтастық	73
«Аңсағандай ғашығымды...»	73
Коммунист сондай!	74
«Туған елді лайық неге теңермін?..»	76
Ұран төбе	77
Шамшырағы әлемнің	79
Октябрьге ода	82
«Галстукты балалық...»	84
Арқаның аязы	85
Тағат	87
«Кешегім — бүгінгіге қам...»	88
Мен даламмен өлшеймін тағдырымды	89
Толқыған әнім—Торғайым	90
Көңіл күйлі домыра	
Қаламым	93
«Өскен елім — қазағым...»	94
«Күй мен қобыздай...»	94
Арман	95
«Туға біткен асқақтық...»	95
Диалогтар	96
Қажымұқанмен тілдесу	98
«Жазылар үйден бір хат...»	99
Өмір—бәйгі	100
Қысқа жіптей	102
75-ке байғазы	103
Барған сайын ауылға	104
Жанай өтсем сол үйді	106
Ана үшін	109
Достық — күн	111

Сөз құдіреті	11
Ата-ананың арманы	11
Балалардың ойы	11
Қай күні ақын болдым мен?	11
«Қан туыстан әлдеқайда...»	11
Оңашадағы сыр	11
Екеуіміз	11
Жол шетінде шопан қарт	11
«Елеппін бе тас тағдырдың сынағын...»	12
Асқарлық пен ашық күн	12
Күзгі жыр	12
Құлан жүйрік	12
Қиыршық қар	12
«Өзінен кейінгіні баласынып...»	12
Құлақ пен бас	12
Мейірбандық	13
«Қыстың соңғы күні...»	13
Көл мен мен	13
«Қасиетімді қайсың барсың байқаған?..»	13
«—Шанышты десем...»	13
Қаратауға қарап	13
Жиырма бес	13
«Сырқап қалып...»	13
Қысқы ауылдың көрінісі	13
«Алыста — көздің ұшында...»	13
«Қараймын балалық шақ сәттеріме...»	14
«Пискарев бейіті мен...»	14
Ақынға ақын ағайын	14
Әдебияның әні	14
«Ақ шыныдай аппақ қана...»	14
«Жау оғының өтіндегі...»	14
Содан ғой	14
«Жаздың қанық»	14

«Көрген соң буырыл шашымды...»	149
Қара теңізге қарап тұрып	150
«Тегін емген анасының ақ сүтін...»	151
Пәктік	152
Қарағайда домбыраның сазы бар	153
Доңғалақтың әні	154
Екі кезең	155

Келешекке көшетін кешегілер

Ақындық қадірі	156
Александр Пушкинге үш пейіл	157
Абовян	159
«Жетімек ем...»	160
Жамбыл және Жандосов	161
Естайдың өсиетінен	171
Өлмес өнеге	173
Лениградтық мүсіншінің шеберханасында	175
Зағип	176
Қыран туралы баллада	178
Түркістандағы күмбезді көргенде	181
«Ертеде естен кетпес...»	182

Балтықтан базарлық

Янтарь толқындар	183
Жаралы ағаш	184
Сурет	185
Саласпилс	186

Жуалы жырларынан

Жер аты — жыр аты	187
Көрмесен де көңіліңде	190
Салтанат туы	191
Рас-ау	194
Момынқұлов Әбділдамен сырласу	198
Жеке шумақтар	200

Күлкісіз көңіл құлазыр

Арыстан мен ақтышқан	205
Тіс пен туысқандары	206
Сауысқандар сампылдаса	208
Мияубай Мышымов	211
Бұзау бұқа	213
Сырқамағанның сылтауы	214
«Дос дертіне»	215
«Женсіз жеткен мансапта...»	215
«Иесіне телміреді...»	216
Сандық бетіндегі жазу	217
Мақтаншақ маймыл	218

Музафар Алимбаев

РАДИ ТЕБЯ

Стихи, баллады, басни

(на казахском языке)

Редактор М. Жумагалиев

Художник В. Кузьмин

Художественный редактор Б. Машрапов

Технический редактор Б. Қарибаева

Корректор Г. Тельтаева

ИБ 1245

Сдано в набор 10.01.1979. Подписано к печати 7.06.1979.
УГ16224. Формат 84×108¹/₆₄. Бум. типогр. № 1. Школьная
гарнитура. Печать высокая. Печ. л. 3,5. Усл. печ. л. 5,9.
Уч.-изд. л. 5,4. Тираж 6000 экз. Заказ № 461. Цена 65 коп.
Издательство «Жазушы» Государственного комитета Казах-
ской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной тор-
говли, г. Алма-Ата, 480091, пр. Коммунистический, 105.
Полиграфкомбинат производственного объединения полигра-
фических предприятий «Кітап» Государственного комитета
Казахской ССР по делам издательств, полиграфии и книж-
ной торговли, 480002, г. Алма-Ата, ул. Пастера, 39.